

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра журналістики

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри журналістики

_____ Т. В. Сидоренко

“ _____ ” _____ 20 ____ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему:

**ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ
КОНФЛІКТІВ: ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Керівник:

к. н. з соц.ком, доцент

Сидоренко Тетяна Валеріївна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент:

к. філол. наук, доцент

Островська Людмила

Станіславівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав:

студент IV курсу групи 448

Коваль Анастасія Геннадіївна

(П.І.Б.)

Спеціальності:

061 «Журналістика»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП:

«Журналістика»

Миколаїв – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ.....	7
1.1. Журналістська етика: поняття, принципи, стандарти.....	7
1.2. Журналістська етика під час висвітлення воєнних подій.....	14
1.3. Норми міжнародного гуманітарного права журналістики під час війни.....	16
Висновки до 1 розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ, ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ.....	25
2.1. Інформаційна війна та пропаганда: виклики перед журналістами.....	25
2.2. Етика висвітлення військових злочинів і людських трагедій.....	30
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У СУЧАСНИХ МЕДІА.....	37
3.1. Українські медіа у висвітленні війни.....	37
3.2. Міжнародні медіа про війну в Україні.....	42
3.3. Висвітлення війни в Україні у авторських статтях.....	48
Висновки до розділу 3.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна журналістика відіграє важливу роль у висвітленні військових конфліктів, впливаючи на формування суспільної думки, міжнародну реакцію та психологічний стан громадян. Особливо актуальним це питання стало в контексті повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році, коли журналісти опинилися на передовій не лише в прямому, а й у метафоричному сенсі – у боротьбі за правду, об'єктивність і протидію пропаганді. Інформаційна війна стала невід'ємною складовою збройного протистояння, що підвищує відповідальність медіа перед суспільством та загострює етичні дилеми журналістики.

В умовах воєнного конфлікту перед журналістами постає низка викликів: необхідність дотримання балансу між правом громадськості на правдиву інформацію та національною безпекою, боротьба з дезінформацією, коректне висвітлення подій, пов'язаних із насильством і трагедіями, уникнення маніпуляцій та поширення паніки. Журналістська діяльність під час війни регулюється нормами міжнародного гуманітарного права, що визначає статус журналістів як цивільних осіб і передбачає їхній захист у зонах бойових дій. Водночас реальність показує, що журналісти стають мішенями атак, їх переслідують, викрадають і навіть убивають, що порушує не лише етичні, а й правові норми міжнародного рівня.

Аналіз журналістської етики в умовах війни є необхідним для розуміння того, як сучасні медіа адаптуються до нових викликів, які етичні норми залишаються незмінними, а які потребують перегляду. Дослідження цієї теми сприяє виробленню рекомендацій щодо дотримання професійних стандартів під час висвітлення війни, а також підвищенню рівня медіаграмотності аудиторії.

Стан досліджуваної теми. Журналістська етика під час військових конфліктів є предметом дослідження багатьох науковців та медіаекспертів.

Серед фундаментальних праць варто відзначити дослідження західних авторів, зокрема Б. Ковача та Т. Розенстіля, які аналізують принципи журналістської етики в воєнних ситуаціях. Також значний внесок у вивчення проблем журналістики під час війни зробили дослідники, що працюють у сфері медіа та комунікацій: П. Грір, Б. Зельцер та Н. Ньютон.

В українському контексті дослідження журналістики воєнного часу активно розвивається після 2014 року, коли почалася війна на Донбасі. Праці К. Акопян [1], П. Бондаренка [3], М. Гнатовського [6] та інших авторів акцентують увагу на проблемах дотримання етичних норм під час збройних конфліктів. Останніми роками особливої уваги набувають питання боротьби з російською пропагандою, цензури в умовах воєнного стану та ролі журналістики в інформаційному протистоянні.

Попри значну кількість досліджень, багато аспектів журналістської етики в умовах війни залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, актуальним є аналіз нових форматів висвітлення війни в цифрових медіа, етичних дилем у використанні соціальних мереж як інформаційного джерела, впливу журналістських матеріалів на міжнародну аудиторію.

Метою дослідження є аналіз етичних норм журналістики в умовах військових конфліктів, зокрема у висвітленні війни в Україні, а також визначення основних викликів та шляхів їх подолання.

Основні завдання:

1. Проаналізувати концепцію журналістської етики та визначити її основні принципи, стандарти та нормативні засади у контексті висвітлення воєнних конфліктів.
2. Дослідити особливості журналістської етики під час висвітлення воєнних подій, розглянувши головні етичні дилеми, з якими стикаються журналісти під час роботи в умовах війни.
3. Охарактеризувати норми міжнародного гуманітарного права, що регулюють діяльність журналістів у зонах збройних конфліктів, зокрема їхні права, обов'язки та рівень захисту відповідно до міжнародних стандартів.

4. Розглянути роль українських та міжнародних медіа у висвітленні війни в Україні, зосереджуючись на їхніх етичних викликах, інформаційних стратегіях та реакції світової спільноти на події.

5. Продемонструвати особливості висвітлення війни в Україні у авторських статтях.

Об'єктом дослідження є журналістська етика під час військових конфліктів.

Предметом дослідження є специфіка дотримання етичних норм у висвітленні війни в Україні, журналістські стандарти та виклики, з якими стикаються медіа в умовах воєнного часу.

Методологія дослідження базується на комплексному підході, що поєднує контент-аналіз журналістських матеріалів про війну в Україні, порівняльний аналіз міжнародних стандартів журналістської етики та практик українських медіа, дискурс-аналіз для виявлення маніпулятивних технік і пропагандистських наративів, якісний аналіз для оцінки впливу журналістських матеріалів на суспільну думку.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі етичних викликів сучасної журналістики в умовах війни, з урахуванням реалій війни в Україні. Визначаються нові формати висвітлення військових подій, особливості впливу медіа на суспільство, а також проблематика пропаганди, фейків та цензури.

Практична цінність роботи полягає у можливості застосування її висновків журналістами, редакторами та дослідниками медіа. Отримані результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо дотримання етичних стандартів у висвітленні війни, а також у навчальних курсах з журналістики та медіаграмотності.

Апробація дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи обговорювались на XXI Міжнародній науковій конференції «Ольвійський форум-2025: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі», яка відбулася 16–21 червня 2025 р. Тема

доповіді - «Етика журналістики під час військових конфліктів: висвітлення війни в Україні». Також авторські статті, які було створено в рамках наукового дослідження, були опубліковані на офіційному сайті університету ЧНУ імені Петра Могили.

Обсяг та структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 67 сторінок, список використаної літератури налічує 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

1.1. Журналістська етика: поняття, принципи, стандарти

Журналістська етика є фундаментальною складовою професійної діяльності журналіста, оскільки визначає моральні та професійні норми, що регулюють його роботу. Основою журналістської етики є принципи правдивості, об'єктивності, відповідальності перед суспільством, неупередженості, поваги до особистого життя та професійної незалежності. Журналістика відіграє важливу роль у демократичному суспільстві, адже мас-медіа виконують функцію посередника між владою та громадськістю, формують суспільну думку, надаючи громадянам достовірну інформацію, що допомагає ухвалювати важливі рішення.

Етика журналіста передбачає не лише дотримання правових норм, але й відповідальне ставлення до власного впливу на суспільство. Адже слово журналіста може не лише інформувати, а й маніпулювати, спотворювати реальність, вводити в оману. Саме тому необхідно дотримуватися стандартів журналістики, що є запорукою професіоналізму та довіри аудиторії.

Журналістська етика – це система морально-етичних норм і принципів, яких дотримуються журналісти у процесі створення, обробки та поширення інформації. Вона має на меті захист інтересів суспільства, забезпечення правдивої та збалансованої інформації, а також підтримку високих професійних стандартів. Журналістська діяльність без дотримання етичних норм перетворюється на засіб маніпуляції суспільною свідомістю, що суперечить її основному призначенню – інформувати громадськість, сприяти плюралізму думок і підтримувати демократичні цінності [23].

Етика журналіста ґрунтується на загальних принципах моралі, але має свою специфіку, пов'язану з публічним характером професії. Вона регламентує межі допустимого в процесі збору, аналізу та публікації

інформації, визначає відповідальність перед аудиторією, регулює відносини між журналістом і джерелами інформації, а також між журналістами та редакціями медіа. Журналістська етика є частиною ширшої системи етичних норм у суспільстві, але водночас має власну нормативну базу, що вироблена професійною спільнотою [10].

На відміну від юридичних норм, які мають обов'язковий характер і передбачають відповідальність за їх порушення, журналістська етика базується на саморегуляції. Її дотримання визначається рівнем свідомості самого журналіста, громадською думкою та нормами професійної спільноти. Журналісти зобов'язані слідувати етичним стандартам, адже від цього залежить довіра аудиторії, ефективність комунікації та рівень суспільної дискусії. Якщо суспільство перестає довіряти журналістам, це призводить до зростання дезінформації, розвитку фейкових новин і поглиблення інформаційного хаосу.

Журналістська етика не є сталою системою – вона змінюється відповідно до суспільних трансформацій та викликів, що постають перед медіа. Зокрема, в умовах інформаційної війни, гібридних конфліктів та поширення пропаганди журналісти змушені переглядати етичні норми, пристосовуючи їх до нових реалій. Це стосується, зокрема, питань висвітлення воєнних дій, де журналістика стикається з необхідністю балансувати між правом суспільства на інформацію та національною безпекою. Подібні дилеми змушують професійну спільноту адаптувати етичні стандарти до сучасних реалій, зберігаючи при цьому основні засади об'єктивності, правдивості та соціальної відповідальності.

Як зазначає В. Мостовий [27], правдивість інформації – це основа якісної журналістики, що означає точне та вичерпне повідомлення про перевірені факти. У журналістській діяльності неприпустимими є маніпуляція, дезінформація, фальсифікація фактів, а також поширення неперевірених чуток та пліток. Якщо журналіст подає інформацію свідомо викривлено, це не лише

руйнує довіру до медіа, а й впливає на суспільну свідомість, сприяючи загостренню конфліктів, поширенню паніки чи дезорієнтації громадян.

Важливим аспектом журналістської етики є питання конфіденційності. Журналіст має право приховувати свої джерела інформації, якщо їх розкриття може завдати шкоди інформатору або поставити під загрозу його життя. Це положення закріплене в міжнародних журналістських кодексах та в українському законодавстві. Водночас, журналісти повинні відповідально ставитися до використання анонімних джерел, адже без належної перевірки їхніх свідчень існує ризик поширення дезінформації.

Журналістська етика ще включає питання взаємодії журналістів із суспільством, владою та бізнесом. Професійні стандарти забороняють використання журналістики як інструменту пропаганди чи реклами. Приміром, «джинса» (прихована реклама) є грубим порушенням журналістської етики, оскільки підриває довіру до медіа. Журналіст не має права отримувати матеріальну вигоду за публікацію матеріалів, що сприяють політичним чи комерційним інтересам певних груп. Водночас журналісти можуть стикатися з тиском з боку власників медіа, які можуть вимагати публікації певних матеріалів, що суперечать етичним нормам. У таких ситуаціях важливою є роль саморегуляції та журналістських організацій, які можуть забезпечити незалежність та професіоналізм у журналістській діяльності [40].

Окрему увагу слід приділити питанням етики в умовах цифрових медіа. З поширенням соціальних мереж та блогерства традиційні журналістські стандарти зазнали серйозних змін. У сучасних реаліях будь-яка особа, яка створює контент в інтернеті, може вважатися журналістом, що ускладнює процес регулювання етичних норм. Проблема фейкових новин, клікбейту, а також маніпулятивного використання заголовків стала однією з головних загроз для медійної сфери. Саме тому професійні журналісти зобов'язані дотримуватися класичних етичних принципів навіть у цифровому середовищі,

де перевірка фактів та дотримання балансу думок стає ще більш складним, але не менш важливим завданням [31].

Журналістська етика базується на чітких принципах, які визначають моральні межі професійної діяльності журналістів. Ці принципи є фундаментом для забезпечення якісного, правдивого та об'єктивного висвітлення інформації, що сприяє збереженню довіри аудиторії та підтримці демократичних процесів у суспільстві. Дотримання цих норм дозволяє журналісту виконувати свою роль не лише як інформатора, а й як соціально відповідального фахівця, який сприяє формуванню суспільної думки та забезпеченню плюралізму точок зору.

Серед головних принципів журналістики є достовірність та правдивість інформації. Журналіст має подавати лише перевірену інформацію, базуючись на достовірних джерелах. Поширення неперевірених відомостей або свідоме викривлення фактів суперечить стандартам професійної етики, оскільки сприяє дезінформації суспільства та підриває довіру до медіа. Важливо, щоб журналіст не лише перевіряв правдивість даних, а й чітко вказував на сумнівність інформації, якщо її достовірність не вдалося підтвердити. Використання декількох незалежних джерел для перевірки фактів є основною вимогою якісної журналістики [36, с. 186].

Не менш важливим принципом є об'єктивність та неупередженість. Журналіст повинен подавати інформацію без власної оцінки або емоційного забарвлення, уникаючи будь-яких проявів суб'єктивності. Об'єктивність передбачає представлення різних точок зору на певну проблему чи подію, що дозволяє аудиторії самостійно робити висновки. Особливо важливо дотримуватися цього принципу під час висвітлення політичних, економічних та соціально значущих тем, де існує ризик маніпуляції громадською думкою. Якщо журналіст висвітлює політичні вибори, він має представити позиції всіх основних кандидатів або політичних партій, щоб забезпечити рівний доступ до інформації для всіх сторін. Також важливо уникати використання емоційно забарвленої лексики, яка може впливати на сприйняття інформації аудиторією.

Ще одним важливим аспектом є соціальна відповідальність журналіста. Оскільки медіа відіграють значну роль у формуванні суспільної думки, журналісти повинні усвідомлювати відповідальність за кожне своє слово. Вони не просто передають інформацію, а й сприяють її інтерпретації громадськістю, що накладає на них особливі моральні зобов'язання. Журналіст має уникати поширення інформації, яка може викликати паніку, розпалювати ворожнечу або дезорієнтувати суспільство. У кризових ситуаціях журналіст повинен подавати лише перевірені дані та утримуватися від сенсаційності, яка може призвести до загострення ситуації. Відповідальна журналістика передбачає також дотримання принципів етичного висвітлення подій, що стосуються війни, терористичних актів або соціальних конфліктів [10].

Розмежування фактів і коментарів є ще одним важливим принципом журналістської етики. Журналіст повинен чітко відділяти об'єктивні дані від власних оцінок або припущень. Факт – це подія, що відбулася, тоді як коментар – це суб'єктивна інтерпретація цієї події. Якщо у матеріалі містяться оцінки чи аналітичні висновки, вони мають бути чітко позначені як авторська думка або позиція експерта. Недотримання цього принципу може сприяти викривленню інформації та маніпуляції суспільною свідомістю. У висвітленні економічних питань журналіст має вказувати на відмінність між конкретними статистичними даними та прогнозами економістів, щоб уникнути плутанини.

Фундаментальним принципом є захист конфіденційності джерел інформації. Журналіст не має права розкривати особу інформатора без його згоди, за винятком випадків, передбачених законодавством. Це правило є критично важливим для журналістських розслідувань, оскільки дозволяє джерелам надавати важливу інформацію без страху переслідувань чи репресій. Водночас журналіст повинен ретельно перевіряти інформацію, отриману від анонімних джерел, щоб уникнути можливих маніпуляцій або поширення неправдивих даних. Довіра між журналістом і його джерелами є основою

розслідуваної журналістики, і порушення цього принципу може мати серйозні наслідки як для самого журналіста, так і для його інформаторів [33].

Журналіст зобов'язаний дотримуватися принципу недопустимості маніпуляції. Будь-які спроби свідомо викривити інформацію, подавати лише вигідні для певної сторони факти або використовувати маніпулятивні методи подачі є грубим порушенням професійної етики. Це включає такі практики, як виривання цитат з контексту, тенденційний відбір інформації або використання сенсаційних заголовків, які не відповідають змісту матеріалу. Маніпуляція інформацією може мати серйозні наслідки для суспільства, оскільки впливає на громадську думку та політичні процеси. Використання фейкових новин для дискредитації політичних опонентів або просування певних інтересів підриває довіру до медіа та порушує стандарти чесної журналістики.

Важливим аспектом також є повага до приватного життя. Журналіст не має права публікувати інформацію про особисте життя людини без її згоди, якщо ця інформація не становить значного суспільного інтересу. Винятками можуть бути лише випадки, коли публікація такої інформації сприяє розкриттю корупції, зловживання владою або інших важливих суспільних проблем. Проте навіть у таких випадках журналіст повинен дотримуватися принципу обережності, щоб не завдати шкоди приватному життю особи. Особливо це стосується висвітлення подій, пов'язаних із дітьми, жертвами насильства або особами, які не є публічними фігурами [36; с. 187].

Окремо варто зазначити принцип запобігання конфлікту інтересів. Журналіст має уникати ситуацій, коли його матеріали можуть бути впливовими через особисті чи фінансові мотиви. Отримання грошей за публікацію замовних матеріалів, що мають політичну або комерційну заангажованість, є грубим порушенням журналістської етики. Це також стосується роботи журналіста в медіа, які контролюються політичними або бізнес-структурами, що можуть впливати на зміст публікацій. У таких

випадках журналіст повинен дотримуватися професійної незалежності та повідомляти аудиторію про можливі конфлікти інтересів.

Міжнародна практика виробила низку стандартів журналістської діяльності, що регулюються етичними кодексами. Найважливішими з них є:

- Декларація принципів поведінки журналістів Міжнародної федерації журналістів;
- Міжнародні принципи журналістської етики, ухвалені на Консультативній зустрічі міжнародних журналістських організацій у 1983 році;
- Європейська хартія свободи преси;
- Кодекс етики українського журналіста, ухвалений Національною спілкою журналістів України.

Згідно з Кодексом етики українського журналіста, журналіст має дотримуватися принципів об'єктивності, точності, незалежності, балансу думок та соціальної відповідальності. Він також не має права брати участь у пропагандистських кампаніях, поширювати дезінформацію та маніпулювати громадською думкою [31].

Законодавча база журналістської діяльності в Україні включає такі документи, як Закон України «Про інформацію», Закон України «Про медіа (2022)». Ці закони встановлюють правові засади діяльності ЗМІ та закріплюють основні принципи журналістської етики [31].

Отже, журналістська етика є невід'ємною складовою діяльності журналістів і мас-медіа загалом. Дотримання етичних норм і професійних стандартів гарантує правдивість, об'єктивність та незалежність журналістики, що є важливим чинником демократичного суспільства. Журналіст несе відповідальність перед суспільством за свої публікації та їхній вплив, а порушення етичних норм може призвести до втрати довіри аудиторії та падіння рівня журналістики загалом. У часи інформаційних війн та поширення дезінформації етичність журналіста стає ще важливішою, адже саме він є гарантом права суспільства на правду.

1.2. Журналістська етика під час висвітлення воєнних подій

Журналістська етика є важливою складовою професійної діяльності працівників медіа, особливо під час воєнних подій, коли інформаційний простір стає полем боротьби між правдою, дезінформацією та маніпуляціями. У сучасних умовах війни в Україні питання етики журналістської діяльності набуло особливої актуальності, оскільки воєнна журналістика безпосередньо впливає на формування суспільної думки, моральний стан населення та міжнародний імідж держави. З одного боку, журналісти мають інформувати громадськість про реальні події, з іншого – дотримуватися принципів етичної журналістики, що включає об'єктивність, достовірність і збереження гуманності під час висвітлення людських трагедій.

Етичні стандарти журналістики формувалися протягом десятиліть і закріплені в міжнародних та національних документах. Основні принципи професійної журналістики викладені у Декларації принципів поведінки журналістів, прийнятій на II Всесвітньому конгресі Міжнародної федерації журналістів (МФЖ) у 1954 році та переглянутій у 1986 році. Документ наголошує на відповідальності журналістів перед громадськістю та обов'язку перевіряти факти перед їх оприлюдненням. Парламентська асамблея Ради Європи також розробила спеціальну резолюцію № 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики», яка передбачає зобов'язання журналістів дотримуватись неупередженості та уникати маніпуляцій [33].

Згідно з Кодексом етики українського журналіста, основними принципами професійної діяльності є повага до прав людини, правдивість, збалансованість, достовірність інформації та відповідальність перед суспільством. В умовах війни ці принципи набувають особливого значення, адже неправильне висвітлення подій може спричинити паніку, деморалізацію суспільства або навіть поставити під загрозу безпеку цивільного населення і військових. Серед основних викликів є баланс між правом на інформацію та

необхідністю дотримання норм воєнної цензури. Українське законодавство під час воєнного стану передбачає обмеження на поширення інформації про пересування військ, місцезнаходження стратегічних об'єктів і результати атак [33].

Особливо гостро стоїть питання прав людини у висвітленні тем, пов'язаних із цивільними жертвами війни. Згідно з міжнародними стандартами, журналісти повинні поважати людську гідність і уникати експлуатації трагедій у гонитві за сенсаціями. Етичні норми забороняють публікацію фотографій загиблих без дозволу їхніх родичів, детальні описи насильства та катувань, які можуть завдати шкоди жертвам або їхнім сім'ям. Водночас висвітлення воєнних злочинів і порушень міжнародного права є важливим для привернення уваги міжнародної спільноти, тому журналістам необхідно знаходити баланс між розкриттям правди та дотриманням етичних стандартів.

Складною є проблема емоційного впливу новин на аудиторію. Дослідження показують, що надмірна кількість негативної інформації, графічні зображення насильства або шокуючі подробиці можуть викликати емоційне вигорання серед глядачів і читачів, а також сприяти зростанню рівня тривожності та депресії в суспільстві. Тому журналісти мають відповідально підходити до відбору контенту, що подається в ефір або друкується в медіа, дотримуючись принципу «не зашкодь». Один із методів зменшення психологічного навантаження на аудиторію – поєднання негативних новин із позитивними історіями про героїзм, взаємодопомогу та відновлення країни після ударів [33].

Значну увагу міжнародна спільнота приділяє питанням дезінформації та пропаганди під час воєнних конфліктів. Воєнний стан в Україні супроводжується активними інформаційними атаками з боку держави-агресора, спрямованими на деморалізацію українського суспільства, дискредитацію влади та викривлення реальної картини подій. У цих умовах журналісти повинні дотримуватись принципів фактчекінгу та перевіряти

джерела інформації перед її публікацією. Зокрема, необхідно уникати поширення непідтверджених повідомлень із соціальних мереж, а також виявляти маніпулятивні заголовки, що можуть ввести аудиторію в оману. На думку дослідниці В. Посмітної, проблема дезінформації є однією з найгостріших у сучасному інформаційному просторі, оскільки маніпуляції впливають не лише на сприйняття війни, а й на ухвалення політичних рішень як всередині країни, так і на міжнародній арені [30].

Окремим аспектом журналістської етики є захист джерел інформації, особливо якщо вони працюють у зонах бойових дій або займаються розслідуваннями воєнних злочинів. Розкриття особистих даних свідків або військових може призвести до репресій з боку ворога або загрози для життя інформатора. Тому журналісти зобов'язані дотримуватися принципу конфіденційності та використовувати спеціальні методи захисту комунікації.

Отже, журналістська етика під час висвітлення воєнних подій вимагає дотримання низки принципів, що включають достовірність, об'єктивність, повагу до прав людини та відповідальність за психологічний вплив інформації на аудиторію. Журналісти повинні уникати сенсаційності у висвітленні людських трагедій, боротися з дезінформацією, забезпечувати безпеку своїх джерел та дотримуватися міжнародних стандартів прав людини. В умовах війни їхня роль не обмежується лише передачею фактів, але й передбачає активну участь у формуванні суспільної стійкості, спротиву інформаційним атакам та підтримці демократичних цінностей.

1.3. Норми міжнародного гуманітарного права журналістики під час війни

Міжнародне гуманітарне право (МГП) є основою правового регулювання поведінки сторін збройного конфлікту та спрямоване на захист осіб, які безпосередньо не беруть участі у бойових діях, а також обмеження

методів і засобів ведення війни. Особливе місце в цьому контексті посідає питання прав і обов'язків журналістів, які працюють у зоні бойових дій. Їхній правовий статус визначається низкою міжнародних конвенцій і протоколів, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами 1977 року [8].

Журналістика під час війни є критично важливою для забезпечення права суспільства на отримання об'єктивної інформації, а також для документування можливих порушень міжнародного гуманітарного права. Водночас журналісти зазнають значних ризиків, адже вони можуть бути об'єктами нападів, викрадень, переслідувань або навіть умисного вбивства. Це робить питання правового захисту журналістів у зоні конфлікту одним із основних у сучасному міжнародному праві [8].

Міжнародне гуманітарне право визначає журналістів, які працюють у зоні збройного конфлікту, як цивільних осіб, надаючи їм відповідний захист. Це положення закріплено у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року, які деталізують обов'язки сторін щодо забезпечення безпеки журналістів. Зокрема, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій забороняє напади на журналістів, які виконують свої професійні обов'язки, за умови, що вони не беруть безпосередньої участі у бойових діях. Журналісти під час війни мають ті ж самі права та гарантії, що й інші цивільні особи, і їхні життя, фізична недоторканність та умови праці мають бути захищені згідно з міжнародними нормами.

У межах міжнародного гуманітарного права виділяють дві категорії журналістів, які працюють у зонах збройних конфліктів: військові кореспонденти та незалежні журналісти. Військові кореспонденти – це представники засобів масової інформації, які отримали офіційну акредитацію при ЗСУ. У разі потрапляння в полон вони підпадають під дію Третьої Женевської конвенції та визнаються військовополоненими, що означає забезпечення їхніх прав відповідно до міжнародного гуманітарного права. Натомість незалежні журналісти – це представники медіа, які працюють у

зоні конфлікту без акредитації при жодній армії. Вони розглядаються як цивільні особи та мають відповідний захист згідно зі статтею 79 Додаткового протоколу I, яка прямо забороняє напади на них [31].

Попри формальний захист, закріплений у міжнародному праві, реальність ведення сучасних воєнних дій свідчить про високий рівень ризику для журналістів. Їхнє цивільне становище не завжди є гарантією безпеки, оскільки вони можуть ставати мішенями як з боку державних військових формувань, так і з боку незаконних збройних груп. Також складність полягає у визначенні моменту, коли журналіст може втратити статус цивільної особи. Якщо журналіст активно допомагає одній зі сторін конфлікту, поширюючи дезінформацію чи здійснюючи іншу діяльність, що виходить за межі його професійних обов'язків, він може розглядатися як учасник конфлікту, що змінює його правовий статус та робить його законною ціллю для нападу.

Забезпечення безпеки журналістів під час війни ґрунтується на кількох основних принципах міжнародного гуманітарного права. Журналісти як цивільні особи не можуть бути об'єктами навмисних атак, що прямо закріплено в статті 51 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій. Будь-яке порушення цього положення може вважатися воєнним злочином. Міжнародне право забороняє свавільні арешти, катування та викрадення журналістів, оскільки такі дії порушують основоположні права людини, закріплені у міжнародних угодах, зокрема в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права. Журналісти мають право на безперешкодне висвітлення подій та збору інформації, що є основою їхньої професійної діяльності. Обов'язок забезпечення цієї можливості покладається на всі сторони конфлікту, оскільки вільний доступ до правдивої інформації є основним елементом демократичного суспільства та сприяє прозорості ведення бойових дій [14].

Незважаючи на встановлені правові норми, журналісти часто зіштовхуються з обмеженням свободи діяльності, особливо в авторитарних державах або в зонах конфліктів, де одна зі сторін намагається приховати

інформацію про воєнні злочини. У таких умовах журналісти можуть зазнавати репресій, бути депортованими або навіть страченими, що є грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права. У відповідь на це міжнародні організації, такі як Комітет захисту журналістів та «Репортери без кордонів», розробляють рекомендації щодо підвищення безпеки журналістів у зонах конфліктів, зокрема щодо використання засобів індивідуального захисту, обов'язкової акредитації та узгодженого висвітлення подій.

У випадку, якщо військовий кореспондент потрапляє в полон, він має право на статус військовополоненого відповідно до Третьої Женевської конвенції. Це означає, що він не може бути підданий тортурам, негуманному поводженню чи страті, а також має право на гідні умови утримання. Проте важливо підкреслити, що військові кореспонденти, на відміну від солдатів, не є комбатантами, тобто не можуть брати участь у збройних діях. Якщо журналіст бере до рук зброю та відкриває вогонь, він втрачає свій цивільний статус і стає законною ціллю для нападу, а також не може розраховувати на захист у разі потрапляння в полон [16].

Деякі держави намагаються обходити міжнародні норми, відмовляючи журналістам у статусі військовополонених і розглядаючи їх як шпигунів або диверсантів. Це є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права, проте на практиці такі ситуації часто залишаються безкарними. Існує проблема правозастосування, оскільки навіть при доведенні злочинів проти журналістів міжнародним судам складно забезпечити покарання винних через політичні та юридичні перешкоди.

Окрім міжнародних норм, багато країн запроваджують національні гарантії для захисту журналістів, які працюють у зонах бойових дій. В Україні питання безпеки журналістів регулюється низкою законодавчих актів та нормативно-правових документів, що визначають їхній правовий статус, права та гарантії у воєнний час [8].

Важливим із нормативних актів є Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», який

встановлює правові засади діяльності журналістів під час конфліктів. Цей закон передбачає ряд соціальних гарантій для представників медіа, зокрема право на охорону праці, соціальне страхування, а також фінансову компенсацію у разі поранення чи загибелі під час виконання професійних обов'язків. Держава бере на себе зобов'язання щодо підтримки журналістів, які постраждали під час бойових дій, що є важливим фактором забезпечення їхньої безпеки.

Вагомим регуляторним документом є також Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». У цьому наказі зазначено, що журналісти, які висвітлюють збройний конфлікт, мають статус цивільних осіб та користуються відповідним захистом згідно з нормами міжнародного гуманітарного права. Збройні сили України зобов'язані дотримуватися цих положень, а також забезпечувати журналістам можливість виконання їхніх професійних обов'язків у безпечних умовах [16].

Серед найважливіших механізмів регулювання журналістської діяльності в умовах війни є введення акредитації журналістів у зонах проведення бойових дій. Процедура акредитації дозволяє державним органам контролювати доступ представників медіа до небезпечних зон, координувати їхню роботу та, за можливості, забезпечувати необхідний рівень захисту. В Україні акредитація здійснюється Міністерством оборони, що дозволяє чітко визначати, які журналісти офіційно працюють у зоні бойових дій і підлягають захисту з боку державних органів. Водночас акредитація дає змогу органам влади запобігати проникненню у зону конфлікту осіб, які можуть становити загрозу для національної безпеки або поширювати дезінформацію.

Попри наявність цих механізмів, журналісти в Україні, як і в багатьох інших країнах, стикаються з рядом проблем, зокрема з недостатнім рівнем фізичного захисту, обмеженням свободи слова під час війни та складнощами у висвітленні конфліктних ситуацій. Також, хоча законодавство передбачає певні гарантії для журналістів, механізми їхньої реалізації не завжди є

ефективними. У майбутньому необхідно вдосконалювати законодавчу базу щодо захисту журналістів, а також забезпечувати їхнє право на оперативний і безперешкодний доступ до інформації навіть у воєнний час [16].

Незважаючи на те, що міжнародне гуманітарне право надає журналістам певний рівень захисту, сучасна практика ведення війни демонструє значні обмеження цих норм. Однією з головних проблем є відсутність реальних механізмів забезпечення безпеки журналістів. Хоча міжнародні угоди, такі як Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, прямо забороняють напади на журналістів, на практиці ці положення часто ігноруються. У багатьох випадках держави або збройні угруповання свідомо атакують журналістів, намагаючись обмежити розповсюдження інформації про свої дії. Деякі уряди також використовують правові лазівки, щоб виправдати переслідування журналістів під час воєнних конфліктів, зокрема звинувачуючи їх у шпигунстві або поширенні неправдивої інформації.

Важливою проблемою також є відсутність особливого статусу для журналістів, які працюють у зонах конфлікту. Наразі вони визнаються цивільними особами та користуються відповідним захистом, однак через специфіку їхньої діяльності вони постійно перебувають у високій зоні ризику. Журналісти змушені працювати у зонах бойових дій, висвітлюючи події на місцях, що робить їх вразливими до атак з боку воюючих сторін. У зв'язку з цим експерти все частіше закликають до розробки спеціального міжнародного договору, який би закріплював особливий статус журналістів у конфліктах і надавав їм додаткові гарантії безпеки [8].

Викликом для міжнародного права важливо відмітити безкарність за злочини проти журналістів. Попри численні випадки нападів, вбивств і викрадень журналістів у гарячих точках, більшість злочинів залишаються нерозслідуваними, а винні не несуть відповідальності. Це створює атмосферу страху серед представників медіа та підриває їхню здатність висвітлювати воєнні події об'єктивно. За даними міжнародних організацій, таких як «Репортери без кордонів» та Комітет захисту журналістів, лише у 10%

випадків вбивств журналістів злочинців вдається притягнути до відповідальності. Це свідчить про слабкість міжнародних механізмів правозастосування та необхідність створення ефективніших інструментів захисту журналістів.

Окремою проблемою залишається необхідність незалежного розслідування злочинів проти журналістів. У багатьох випадках уряди самі зацікавлені в приховуванні фактів нападів на журналістів, тому національні слідчі органи не проводять об'єктивних розслідувань. Внаслідок цього міжнародні правозахисні організації наполягають на створенні незалежних трибуналів або спеціальних комісій при ООН, які б займалися розслідуванням злочинів проти журналістів у зонах збройних конфліктів [16].

Отже, міжнародне гуманітарне право закріплює певні гарантії захисту журналістів під час збройних конфліктів, проте реальна ситуація вказує на потребу у значному посиленні цього захисту. Журналісти відіграють важливу роль у висвітленні подій, фіксації воєнних злочинів та забезпеченні права суспільства на інформацію. Зважаючи на сучасні виклики, міжнародна спільнота має розглянути можливість розробки нових міжнародних стандартів захисту журналістів у воєнних зонах та забезпечення ефективного механізму притягнення до відповідальності за злочини проти працівників ЗМІ.

Потреба у розробці спеціального правового статусу для журналістів, які працюють у зоні бойових дій, стає все більш нагальною. Це дозволить підвищити рівень їхньої безпеки та забезпечити ефективний захист прав журналістів під час війни.

Висновки до 1 розділу

У ході дослідження теоретичних основ журналістської етики під час воєнних конфліктів було визначено її основні принципи, зокрема правдивість, об'єктивність, відповідальність перед суспільством, повагу до прав людини та конфіденційність джерел. Журналістська діяльність в умовах воєнних подій вимагає особливого підходу, оскільки інформація, що поширюється медіа, безпосередньо впливає на громадську думку, моральний стан суспільства та міжнародне сприйняття конфлікту.

Особливу увагу приділено етичним викликам, які постають перед журналістами під час висвітлення війни. Баланс між правом суспільства на інформацію та національною безпекою є одним із найскладніших аспектів роботи воєнного кореспондента. Дотримання етичних стандартів передбачає боротьбу з дезінформацією, уникнення сенсаційності, відповідальне висвітлення людських трагедій та запобігання панічним настроям серед населення. Водночас журналісти ризикують потрапити під інформаційний вплив та несвідомо стати інструментами пропаганди, що загрожує об'єктивності медіа.

Аналіз норм міжнародного гуманітарного права засвідчив, що журналісти у зонах бойових дій мають статус цивільних осіб та відповідний захист згідно з Женевськими конвенціями. Однак практика свідчить, що в реальних умовах війни журналісти часто стають мішенями для атак, переслідувань та навіть фізичного знищення. Недотримання міжнародних норм і безкарність за злочини проти представників медіа залишаються серйозними проблемами, що потребують розробки дієвих механізмів притягнення винних до відповідальності.

В Україні функціонують певні механізми захисту журналістів, зокрема система акредитації, державна підтримка та правові гарантії діяльності медіа у воєнний час. Водночас на практиці журналісти стикаються з обмеженням доступу до інформації, фізичними ризиками та цензурою. Це свідчить про

необхідність подальшого вдосконалення правових норм, посилення міжнародного контролю за дотриманням прав журналістів та запровадження ефективних заходів їхнього захисту.

Отже, журналістська етика у воєнний час є важливим регулятором професійної діяльності, який допомагає зберігати баланс між правом на інформацію, безпекою суспільства та дотриманням моральних норм. Вдосконалення міжнародних та національних механізмів правового захисту журналістів є необхідною умовою для забезпечення їхньої безпеки та підвищення якості висвітлення воєнних подій.

РОЗДІЛ 2 ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ, ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ.

2.1. Інформаційна війна та пропаганда: виклики перед журналістами

Сучасні збройні конфлікти неможливо розглядати лише в межах військових дій на полі бою, адже значна частина протистояння відбувається в інформаційному просторі. Інформаційна війна та пропаганда стали інструментами, які можуть суттєво впливати на громадську думку, моральний стан населення та міжнародну підтримку. Особливо це проявилось у війні російської федерації проти України, коли від 2014 року і, зокрема, після повномасштабного вторгнення 2022 року, інформаційний простір став ареною боротьби за правду та факти.

Журналісти в умовах війни стикаються з унікальними викликами, які вимагають балансування між свободою слова, правом громадян на доступ до інформації та необхідністю забезпечення національної безпеки. З одного боку, незалежні медіа виконують важливу роль у висвітленні подій, протидії дезінформації та пропаганді, з іншого – вони працюють у контексті цензури, самоцензури та можливих загроз власній безпеці.

Інформаційна війна визначається як сукупність заходів, спрямованих на маніпуляцію інформаційним простором задля впливу на громадську думку, прийняття політичних рішень та моральний стан населення та військових. Вона є невід'ємною частиною сучасних збройних конфліктів, зокрема війни росії проти України, де інформаційні атаки застосовуються для виправдання агресії, поширення ворожих наративів, підриву міжнародної підтримки України та деморалізації українського суспільства. У цьому контексті інформаційна війна ведеться через кілька важливих механізмів: дезінформацію, маніпуляцію фактами, цензуру, пропаганду та психологічний тиск [1].

Серед найпоширеніших засобів інформаційної війни є дезінформація, що полягає у свідомому поширенні неправдивих або викривлених фактів. Вона реалізується через фабрикацію новин, використання фейкових джерел або маніпулятивну зміну контексту реальних подій. У 2022 році російська пропаганда систематично трансливала дезінформацію про нібито існування «біологічних лабораторій» в Україні, щоб виправдати агресію та створити видимість загрози з боку України. Такі кампанії спрямовані на дестабілізацію ситуації, посилення страху, підрив довіри до офіційних джерел інформації та нав'язування суспільству альтернативної «реальності», вигідної агресору [1].

Іншим способом маніпулювання громадською думкою є спотворення фактів – подання частково правдивої інформації у викривленому контексті або із замовчуванням важливих деталей. російські державні медіа, зокрема, наголошують на військових втратах України, не згадуючи власних значних втрат. Подібні маніпуляції використовуються для формування панічних настроїв, зниження морального духу населення та створення недовіри до влади. Також поширеною тактикою є звинувачення України у військових злочинах або провокаціях з метою виправдання дій російських військових.

Однією з основних складових інформаційної війни є контроль над медіапростором, що дає змогу агресору нав'язувати суспільству єдиний інформаційний порядок денний. У росії після початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року було запроваджено закони, що забороняють використовувати слово «війна» щодо подій в Україні, натомість змушуючи медіа називати їх «спеціальною військовою операцією». Це дало змогу Кремлю обмежити доступ громадян до об'єктивної інформації, придушити інакодумство та забезпечити штучну підтримку війни серед населення. Журналісти, які відмовилися підкорятися цензурі, зазнали репресій, арештів або були змушені залишити країну [1].

Не менш важливу роль у веденні інформаційної війни відіграє пропаганда, яка використовується для поширення ідеологічних наративів та виправдання агресії.

російські медіа активно просувають міфи про «братні народи», «історичну неспроможність» України як незалежної держави та необхідність її «звільнення». Для посилення впливу використовуються історичні та релігійні аргументи, які мобілізують населення на підтримку війни. Пропаганда поширюється через державні ЗМІ, соцмережі, блогерів, ток-шоу та навіть через кіноіндустрію, що підсилює її ефективність [30].

Ще одним інструментом інформаційної війни є психологічний тиск, спрямований на населення України та міжнародну спільноту. росія широко застосовує залякування, погрози, інформаційні вкиди, покликані викликати паніку або розбрат у суспільстві. Систематичні погрози застосування ядерної зброї та поширення дезінформації про «зміну політичного курсу» західних країн щодо України спрямовані на ослаблення опору, деморалізацію населення та зниження рівня міжнародної підтримки.

Попри інтенсивність інформаційних атак, Україна демонструє успішний інформаційний спротив. Фактчекінгові ініціативи, такі як StopFake, VoxCheck та «Детектор медіа», відіграють важливу роль у виявленні та спростуванні фейків. Українські журналісти, державні установи та громадські організації активно працюють над поширенням перевіреної інформації, швидким реагуванням на інформаційні атаки та мобілізацією міжнародної підтримки. Соціальні мережі стали важливим каналом донесення правдивої інформації до широкої аудиторії, що дозволяє ефективно протидіяти дезінформації [35].

В умовах воєнного стану доступ журналістів до офіційної інформації значно обмежений, що пов'язано з необхідністю збереження військових таємниць та захисту національної безпеки. Військові та урядові структури можуть відмовляти в наданні коментарів або обмежувати акредитацію представників ЗМІ, що ускладнює отримання об'єктивних даних. За результатами дослідження Центру прав людини ZMINA, після 24 лютого 2022 року 51% журналістів стикнулися з відмовами посадових осіб у наданні суспільно важливої інформації. Це змушує журналістів покладатися на неофіційні джерела або оприлюднювати дані з ризиком порушення

законодавства. Воєнна цензура та закритість певних державних структур можуть призводити до інформаційного вакууму, що ускладнює висвітлення ситуації на фронті та реального стану справ у країні [3].

Обмеження доступу до інформації також стосується роботи іноземних журналістів, які стикаються з труднощами при отриманні дозволів на роботу в зонах бойових дій. Регулювання акредитації може затримувати їхню діяльність, що ускладнює міжнародне висвітлення подій в Україні. Водночас обмеження можуть впливати і на місцевих журналістів, особливо тих, хто працює в регіонах, що перебувають під загрозою окупації. У таких умовах важливу роль відіграє оперативність роботи пресслужб та урядових комунікаційних платформ, адже своєчасне надання перевіреної інформації допомагає запобігати поширенню дезінформації.

Цензура під час війни є виправданою з точки зору національної безпеки, однак її масштаби та методи залишаються предметом суспільних дискусій. В Україні діє низка обмежень щодо висвітлення військових дій, однак частина журналістів вважає, що ці обмеження використовуються не лише для захисту інформаційного простору, а й для посилення контролю над медіа. 62% журналістів розглядають формат єдиного телемарафону як форму цензури, оскільки він обмежує доступ до альтернативних джерел інформації та створює монополію на офіційну позицію держави. Водночас існує загроза надмірного контролю за медіа, що може призводити до обмеження критичного аналізу дій влади та викривлення суспільного дискурсу [3].

Окрім державної цензури, важливим викликом є самоцензура, яка виникає як реакція на суспільний тиск, страх за безпеку або можливість втрати роботи. Близько 78% опитаних журналістів визнали, що після початку повномасштабного вторгнення стали ретельніше відбирати інформацію для публікації, уникаючи тем, які можуть бути розцінені як «недоречні» або «ризиковані». Основними причинами самоцензури є побоювання за власну безпеку (40%), ризик втрати роботи через конфлікти з роботодавцем (44%) та прагнення уникнути критики з боку суспільства (38%). У такій ситуації

незалежна журналістика стикається з викликами у підтримці балансу між патріотичною позицією та об'єктивністю подання інформації [3].

Робота журналістів під час війни пов'язана з високими ризиками для життя та здоров'я. Станом на грудень 2024 року, від початку російського вторгнення загинуло понад 50 журналістів, багато з них під час виконання професійних обов'язків у зонах бойових дій. Зафіксовано численні випадки поранень, обстрілів та затримань журналістів, зокрема на тимчасово окупованих територіях. Також існують випадки цілеспрямованих атак на представників медіа, які висвітлюють реальну ситуацію в Україні, що свідчить про використання війни як методу тиску на свободу слова [1].

Журналісти стикаються не лише з фізичними загрозами, а й з психологічним тиском. З одного боку, це загрози з боку держави, яка регулює роботу медіа та встановлює певні обмеження. З іншого боку, існує суспільний тиск: 22% опитаних журналістів заявили, що отримували погрози через власну діяльність, зокрема за критичні матеріали щодо української влади чи військових. У деяких випадках журналісти стикаються з онлайн-атаками, кампаніями з дискредитації та спробами тиску з боку різних груп впливу.

Війна накладає серйозні обмеження на тематику журналістських матеріалів. Найбільш чутливими є питання втрат серед військових, ситуації з полоненими та зниклими безвісти, критика влади, корупційні розслідування. У деяких випадках журналісти стикаються з тим, що навіть наявність доказів чи фактів не гарантує можливості оприлюднення матеріалів через ризик негативних наслідків. Питання корупції у військовій сфері можуть сприйматися як спроба дискредитації армії, що робить їх висвітлення надзвичайно складним.

Згідно з опитуванням, 44% журналістів вважають, що в Україні існують теми, які неможливо публічно обговорювати через суспільний резонанс або ризик переслідувань. Це може бути пов'язано як із державними обмеженнями, так і з самоцензурою самих журналістів, які уникають розголосу чутливих питань, щоб не зазнати тиску з боку влади або суспільства. В умовах війни

важливо зберігати баланс між необхідністю захисту державних інтересів та правом громадськості на отримання правдивої інформації [3].

Отже, інформаційна війна та пропаганда є потужними інструментами впливу на суспільство, особливо в умовах збройного конфлікту. Журналісти, які працюють в таких умовах, стикаються з численними викликами, зокрема необхідністю протидіяти дезінформації, маніпуляціям та цензурі, водночас дотримуючись професійних стандартів і забезпечуючи доступ до достовірної інформації. Війна росії проти України продемонструвала важливість інформаційного спротиву, роль незалежних медіа у викритті фейків та значення швидкого реагування на інформаційні атаки.

Попри загрози фізичній безпеці, обмеження доступу до інформації та психологічний тиск, українські журналісти продовжують виконувати свою місію, висвітлюючи події об'єктивно та оперативно. Це підкреслює їхню важливу роль у формуванні громадської думки, збереженні демократичних цінностей та забезпеченні міжнародної підтримки України.

2.2. Етика висвітлення військових злочинів і людських трагедій

Сучасна журналістика відіграє вирішальну роль у висвітленні воєнних конфліктів, документуванні військових злочинів та збереженні історичної пам'яті. У контексті російсько-української війни медіа постають перед низкою етичних викликів, що стосуються правдивого інформування суспільства, відповідальності за подану інформацію та захисту прав жертв війни. Особливу увагу слід приділити висвітленню воєнних злочинів, зокрема атак на цивільне населення, масових убивств, катувань, зґвалтувань і проявів геноциду, а також широкого спектра людських трагедій, спричинених вторгненням росії в Україну.

Війна створює специфічні умови для роботи журналістів: оперативність у висвітленні подій часто ускладнює перевірку фактів, що може призводити до поширення непідтвердженої інформації або маніпуляцій. Водночас

журналістика має залишатися етичною, не зловживати емоційними образами чи людськими стражданнями, дотримуватися стандартів точності, об'єктивності та поваги до прав людини.

Робота журналіста в умовах війни супроводжується численними моральними та професійними викликами, адже важливо не лише інформувати суспільство, а й дотримуватися етичних стандартів та поважати права постраждалих. Серед основних принципів є об'єктивність і точність подання інформації. Висвітлення військових злочинів повинно базуватися виключно на перевірених даних, отриманих від надійних джерел – правозахисних організацій, міжнародних моніторингових місій, державних установ або свідчень очевидців. Недопустимими є поспішні висновки та непідтверджені заяви, адже дезінформація може не лише зашкодити репутації медіа, а й бути використана як інструмент пропаганди чи політичних маніпуляцій. Журналісти мають обов'язково перевіряти інформацію через незалежні джерела, перш ніж подавати її в публічний простір [3].

Особливу увагу слід приділяти захисту жертв і постраждалих. Дотримання принципу «не нашкодь» є одним із фундаментальних правил етичної журналістики. Важливо уникати повторної травматизації осіб, які стали жертвами воєнних злочинів, а також отримувати їхню згоду перед публікацією матеріалів, у яких вони фігурують. Якщо людина втратила родину через ракетний удар або пережила тортури, примусове висвітлення її історії без згоди може погіршити психологічний стан. Використання коректної лексики також є важливим аспектом: замість слова «труп» слід вживати «загиблій», а замість «жертва катувань» – «особа, яка зазнала тортур», щоб уникнути стигматизації. У багатьох випадках доречно зберігати анонімність, оскільки розголошення особистих даних може поставити людину під загрозу або спричинити суспільний осуд [3].

Не менш важливою є боротьба із сенсаційністю та маніпуляціями. Воєнні злочини та трагедії нерідко стають інструментом інформаційної війни або засобом для привернення уваги аудиторії, що призводить до викривлення

фактів, перебільшень або надмірної емоційності в заголовках. Використання таких слів, як «жах», «апокаліпсис», «геноцид» без належних доказів може створювати хибне уявлення про події. Висвітлення подібних тем має бути виваженим, без зайвої емоційності та узагальнень. Персоналізація окремих трагедій може бути небезпечною, якщо вона використовується для формування загальної картини війни без належного контексту.

Дотримання міжнародного гуманітарного права є обов'язковим для журналістів, які працюють у зонах конфлікту. Женевські конвенції регламентують захист цивільного населення та військовополонених, а отже, журналісти не мають права розкривати дані, що можуть становити загрозу для військових чи цивільних осіб. Оприлюднення інформації про місцезнаходження військових частин, плани операцій або особисті дані військовослужбовців може бути використане ворогом. Також неетичним є детальний опис катувань, допитів або злочинів сексуального характеру без належного контексту. Окрім міжнародного законодавства, в Україні діє Закон «Про інформацію», який встановлює обмеження щодо оприлюднення відомостей, пов'язаних із національною безпекою [3].

Окремої уваги потребує відповідальне використання фото- та відеоматеріалів. Візуальні докази воєнних злочинів мають значний вплив на громадську думку, проте їхня безвідповідальна публікація може завдати шкоди постраждалим та їхнім родичам. Журналісти повинні уникати кадрів, що містять надмірну жорстокість, знівечені тіла або сцени масових поховань без належного пояснення. Якщо таке зображення є критично важливим для підтвердження факту воєнного злочину, воно має супроводжуватися контекстом і попередженням про шокуючий зміст. Важливо вказувати першоджерело фото та відео, щоб запобігти маніпуляціям – використання архівних або постановочних кадрів без пояснення може вводити аудиторію в оману.

Військові конфлікти завжди ставлять перед журналістами серйозні виклики щодо дотримання професійної етики. Некоректне висвітлення подій

може спричинити дезінформацію, загострення суспільних настроїв або навіть завдати шкоди постраждалим. Аналіз журналістських стандартів у період російсько-української війни показує, що деякі українські та міжнародні медіа не завжди дотримуються етичних норм, допускаючи маніпуляції, викривлення фактів або поширення непідтверджених даних. Серед найбільш суперечливих випадків стала публікація Amnesty International у 2022 році, де організація звинуватила Збройні сили України у розміщенні військових позицій у цивільних районах. Хоча формально звіт спирався на норми міжнародного права, він ігнорував реальні умови війни та контекст оборони українських територій. Через це Amnesty International піддала себе жорсткій критиці за упередженість і сприяння російській пропаганді [3].

Іншою серйозною проблемою залишається робота західних журналістів на окупованих територіях. Деякі кореспонденти, зокрема Грем Філіпс та Крістель Неант, відкрито підтримують російські наративи, подаючи викривлену інформацію та виправдовуючи злочини агресора. Вони знімають постановочні репортажі, маніпулюючи фактами та дезорієнтуючи міжнародну спільноту. Такі дії не лише порушують етичні стандарти журналістики, а й можуть мати безпосередній вплив на хід інформаційної війни. Попри це, міжнародні організації, що займаються моніторингом медіа, не завжди вживають дієвих заходів щодо боротьби з такими порушеннями [35].

Не менш гостро проблема етики постає і в українських медіа. У прагненні привернути увагу міжнародної спільноти та донести масштаби злочинів РФ деякі журналісти іноді поширюють неперевірені факти. Так, після звільнення Бучі у квітні 2022 року з'явилися повідомлення про масові зґвалтування дітей, які широко розійшлися у світових ЗМІ. Проте пізніше офіційні розслідування не змогли підтвердити ці дані, що спричинило сумніви у правдивості інших повідомлень про воєнні злочини. Надмірна емоційність і бажання вразити аудиторію можуть мати зворотний ефект – замість посилення довіри до українських джерел відбувається їхня часткова дискредитація [35].

Проблема сенсаційності у висвітленні війни стосується як українських, так і західних ЗМІ. Журналісти нерідко використовують драматичні заголовки, перебільшення та емоційно забарвлені формулювання, що може створювати викривлене уявлення про ситуацію. У статтях про бої за Маріуполь чи Бахмут часто з'являлися слова «апокаліпсис», «повне знищення», що хоча і передає трагізм подій, однак не завжди точно відображає ситуацію на місцях. Це може призводити до паніки серед цивільного населення або маніпулювання суспільною думкою.

Отже, дотримання журналістської етики під час висвітлення війни в Україні є не лише професійним обов'язком, а й необхідною умовою для створення якісного, достовірного та етично виваженого медіаконтенту. Тільки через відповідальний підхід до інформації можна протидіяти пропаганді, захищати права жертв та формувати об'єктивну картину подій для світової спільноти.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було розглянуто особливості висвітлення війни в Україні, зокрема проблему інформаційної війни та етичні виклики, з якими стикаються журналісти. Дослідження показало, що в умовах збройного конфлікту медіа не лише виконують функцію інформування, а й стають учасниками боротьби за громадську думку.

Інформаційна війна стала головним елементом сучасних воєнних стратегій, а російсько-українська війна є яскравим прикладом цього явища. Пропагандистські кампанії росії спрямовані на виправдання агресії, дискредитацію української влади та розпалювання паніки серед цивільного населення. Основними методами інформаційної війни є дезінформація, спотворення фактів, маніпуляції у соціальних мережах, використання фейкових акаунтів і ботів. Одним із найпоширеніших наративів російської пропаганди є твердження про «штучність» української державності та необхідність «визволення» українців.

Журналісти, які висвітлюють війну, стикаються з проблемами доступу до інформації, державного регулювання медіа, а також із загрозами власній безпеці. Воєнний стан в Україні передбачає обмеження на оприлюднення стратегічно важливої інформації, що створює труднощі для незалежних медіа. Робота в зонах бойових дій є надзвичайно ризикованою, а цензура та самоцензура стають додатковими викликами для журналістської спільноти.

Окрему увагу було приділено етичним питанням висвітлення військових злочинів і людських трагедій. Журналісти мають зберігати баланс між правом громадськості на правду та необхідністю захисту жертв від повторної травматизації. Неприпустимим є використання надмірно емоційної лексики, маніпулятивних заголовків або сенсаційного підходу до висвітлення трагедій. Особливої відповідальності потребує публікація фото- та відеоматеріалів із місць злочинів, оскільки неналежне використання візуального контенту може призвести до порушення етичних норм та міжнародного права.

Отже, висвітлення війни вимагає від журналістів високого рівня професіоналізму та відповідальності. Важливо протидіяти дезінформації, дотримуватись етичних стандартів та уникати маніпуляцій, адже якісна та об'єктивна журналістика відіграє важливу роль у формуванні міжнародної підтримки України. Лише збалансований підхід до висвітлення подій дозволить не лише документувати реальні злочини війни, а й зберігати довіру аудиторії та сприяти боротьбі за правду.

РОЗДІЛ 3 ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У СУЧАСНИХ МЕДІА

3.1. Українські медіа у висвітленні війни

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну на українські медіа було покладено надзвичайно складне й водночас відповідальне завдання — не лише інформувати населення про хід бойових дій, а й протидіяти масштабній дезінформації, підтримувати моральний дух суспільства, формувати інформаційну стійкість і єдність у межах воєнного часу. У цих умовах журналістика набула нового сенсу: вона стала не лише каналом донесення фактів, але й одним із основних елементів національної безпеки.

Інформаційна консолідація українських медіа у відповідь на повномасштабну агресію Росії стала безпрецедентним явищем у медіа історії України. У перші дні вторгнення, коли суспільство перебувало в стані шоку, а військова ситуація змінювалась щогодини, провідні телеканали країни — «1+1», ICTV, СТБ, UA: Перший, «Інтер», «Рада» та інші об'єдналися у спільний телевізійний простір «Єдині новини», який отримав неофіційну назву «Єдиний телемарафон». Ініціатива мала подвійний характер: по-перше, вона забезпечила цілодобове інформування громадян на тлі відключень, паніки, втрати контролю над регіональними каналами; по-друге, стала відповіддю на загрозу російської дезінформаційної атаки, яка масово поширювалася через телеканали, телеграм-канали та соціальні мережі.

Формат марафону передбачав погодинне чергування редакцій (спочатку — в межах великих медіагруп), централізовану координацію з боку держави та пріоритетну подачу офіційної інформації. Саме через це національний марафон виконував функції антикризової журналістики, поєднуючи елементи оперативного інформування, емоційної підтримки, державної комунікації та моральної мобілізації суспільства. За результатами дослідження Gradus Research (2022), 91% опитаних українців були поінформовані про марафон, а

78% регулярно його переглядали, що свідчить про безпрецедентну довіру до цього джерела у період активної фази бойових дій [7].

У медіааспекті запуск марафону можна розглядати як прецедент воєнної комунікаційної доктрини, що базувалась на принципі «інформаційної централізації в обмін на довіру». У той час як демократичні суспільства зазвичай покладаються на плюралізм думок навіть у кризові періоди, українська медіа модель на старті війни зробила вибір на користь єдності, скоординованості та одноманітності, що було логічним і необхідним у період високої загрози.

Втім, із часом «Єдиний марафон» зіткнувся з природною кризою довіри. Уже в 2023 році Інститут масової інформації, Інтерньюз-Україна та інші медіааналітичні організації фіксували зниження глядацької активності, критику з боку аудиторії, звинувачення у відсутності журналістських розслідувань, обмеженні аналітики, та заміщенні критичної журналістики на лояльний державний дискурс. За опитуванням Центру Разумкова (2024), лише 20% респондентів вважають марафон релевантним, а частка глядачів значно скоротилася [7].

Міжнародна правозахисна організація «Репортери без кордонів» (RSF) у своїй аналітичній доповіді прямо закликала уряд України реформувати або завершити модель марафону, оскільки вона не сприяє плюралізму, а навпаки породжує ризики концентрації впливу та самоцензури. Справжня журналістика, наголошується в заяві, повинна існувати незалежно від державної комунікації, навіть у часи війни.

Проблематика марафону проявляється не лише в організаційних аспектах, а й в етичному вимірі. Поєднання функцій інформаційної безпеки, державного піару та журналістської етики — виклик, який не має універсального рішення. Журналісти, залучені до марафону, одночасно змушені слідувати державній інформаційній політиці, уникати критики влади (щоб не «деморалізувати» суспільство), та водночас дотримуватися стандартів балансу, достовірності та правди. Це особливо актуально у випадках

висвітлення воєнних втрат, військових помилок, корупційних скандалів у тилу — тем, які часто замовчуються або фільтруються у межах марафону [7].

Актуальні матеріали провідних українських медіа підтверджують як високий професіоналізм журналістів, так і складність етичних дилем, із якими вони стикаються. Проаналізуємо кілька типових прикладів із реальних публікацій 2024–2025 років.

У статті «МЗС України: ми готові до переговорів у будь-якій точці світу — умови висуває лише Росія» (автори Ю. Свирідюк, В. Пашко, Суспільне) втілено приклад балансованої політичної комунікації. Журналісти чітко передають позицію України щодо мирних переговорів, водночас цитуючи представника МЗС, який підкреслює відкритість до діалогу та конструктивність, протиставлену ультимативності Росії. Матеріал зберігає нейтральний тон, хоча і фреймує конфлікт із чіткою геополітичною позицією. Це — зразок етично допустимої адвокаційної журналістики, коли медіа стає інструментом дипломатичного сигналу, не порушуючи стандартів достовірності та збалансованості [39].

У публікації ТСН «Армія РФ захопила ще два населені пункти та наблизилася до адмінкордону Дніпропетровщини» (авторка О. Капнік) акцент зміщено на фактологічну інформативність і моніторинг лінії фронту. Джерелом слугує проєкт DeepState, що підвищує довіру аудиторії до інформації, адже дані базуються на картографічній верифікації. Однак важливо, що в статті майже відсутній контекст гуманітарних наслідків або реакції місцевого населення — такий контент передбачає об'єктивність, але іноді втрачає людський вимір війни [13].

Матеріал РБК-Україна про ракетний обстріл підприємства під Харковом («РФ вдарила ракетами «Х-35»...») демонструє приклад журналістики документування воєнних злочинів. Публікація не лише повідомляє про руйнування, а й акцентує увагу на правовому компоненті — відкриття провадження за ст. 438 КК України. Це відображає намагання ЗМІ діяти не

лише як комунікатори, а й як свідки та посередники правової відповідальності, фіксуючи події для національного та міжнародного правосуддя [12].

Особливої уваги заслуговує репортаж BBC News Україна «Страшна зброя, яка змінила війну Росії проти України» (авторка Й. Лімає). Попри закордонне походження, ця публікація ілюструє високі стандарти реалістичного польового репортажу. Авторка описує наслідки удару авіабомби у Родинському через суб'єктивне сприйняття, включаючи запах, візуальні деталі, емоції місцевих мешканців. У цьому тексті журналіст не лише фіксує факт, а й створює емпатійну рамку, через яку аудиторія за кордоном може співпереживати і глибше зрозуміти наслідки конфлікту [24].

Проаналізовані приклади ілюструють різні редакційні стратегії, притаманні українським та міжнародним медіа в умовах війни: від прагматичної інформаційності до емоційної залученості, від політичної аналітики до документування гуманітарної катастрофи. Вони також демонструють складність балансу між журналістською етикою, державними інтересами та потребами суспільства.

На відміну від загальнонаціональних ЗМІ, які формують широкую суспільну рамку сприйняття війни та орієнтовані на утвердження загальноукраїнських цінностей і пріоритетів, регіональні медіа демонструють більш ситуативну, фрагментовану та географічно зумовлену інформаційну політику. Дослідження, проведене Інститутом демократії імені Пилипа Орлика у восьми регіонах України, виявило суттєву відмінність у частоті, тематиці й тональності висвітлення війни: якщо в Чернігівській, Сумській та Дніпропетровській областях військова тематика займає 15-30% усього контенту, то на Закарпатті вона обмежується 6% і поступається місцем розважальним та побутовим сюжетам [11].

Такий розподіл пояснюється насамперед просторовою близькістю до війни: у регіонах, що зазнають регулярних обстрілів або перебувають поблизу лінії фронту, військові новини є не лише предметом національного інтересу, а й буденною реальністю місцевих громад. Тамтешні ЗМІ оперативно

повідомляють про ракетні удари, втрати серед цивільного населення, пошкодження інфраструктури, волонтерську діяльність. Однак ці повідомлення часто мають узагальнений, фактичний характер, адже більшість редакцій покладаються на прес-релізи обласних військових адміністрацій, телеграм-канали посадовців чи сайти держструктур.

Власна аналітика, репортажі або журналістські розслідування залишаються вкрай рідкісними, що обумовлено як обмеженістю кадрових та технічних ресурсів, так і браком фахової підготовки до роботи в умовах бойових дій. Війна не просто застала більшість регіональних журналістів зненацька – вона дестабілізувала звичні тематичні рамки, що до того концентрувалися на житті громади, культурних подіях, освіті, локальній політиці. Натомість нові обставини вимагають знань з військової журналістики, безпеки, прав людини, медіаетики – чого багато редакцій фактично не мають.

Водночас у тилкових областях, на заході та частково в центрі України – чітко простежується тенденція до «нормалізації» війни в інформаційному просторі. Кількість новин «мирної» тематики зростає, дедалі більше контенту присвячується культурі, спорту, освіті, комунальним проблемам, діяльності органів місцевого самоврядування. Поряд з цим значно активізується і кримінальна хроніка, яка витісняє тематику війни з перших інформаційних позицій. Це свідчить не лише про адаптацію редакцій, а й про запит аудиторії на інформаційну розрядку – зменшення емоційного тиску, повернення до “звичних” тем, що психологічно віддаляють від фронту [11].

Однак така редакційна стратегія породжує ризик інформаційної фрагментації. У певних регіонах тема війни поступово відходить на периферію суспільної уваги, зменшується розуміння загроз, змінюється сприйняття війни як «локального» чи «віддаленого» явища. У довгостроковій перспективі це може вплинути на загальнонаціональну солідарність, знизити готовність суспільства до мобілізації ресурсів і підтримки Збройних Сил України, а також послабити медіа як інструмент національного єднання.

Більше того, відсутність повноцінної регіональної аналітики залишає поза увагою багато воєнних злочинів, проявів гуманітарної кризи або героїзму місцевих жителів — те, що могло би бути зафіксоване, збережене та представлене світу, як частина документального свідчення війни. У такому сенсі слабкість регіонального інформаційного фронту — не лише журналістська, а й історична та комунікаційна втрата [11].

Локальні медіа в умовах війни демонструють неоднорідну динаміку адаптації, що залежить від географічного положення, ресурсного потенціалу та тиску аудиторії. Регіональна журналістика зберігає важливу роль для оперативного інформування і підтримки локальної спільноти, однак вимагає посилення — як з боку держави, так і міжнародних партнерів — через навчання, фінансування та впровадження стандартів безпечної та якісної журналістики у воєнних умовах.

Отже, українські медіа в умовах повномасштабної війни відіграють важливу роль у формуванні інформаційної стійкості суспільства. Вони стали інструментом не лише інформування, а й мобілізації, емоційної підтримки та протидії дезінформації. Водночас централізована модель, зокрема у форматі «Єдиного марафону», викликала обґрунтовану критику щодо обмеження плюралізму. Регіональні ЗМІ демонструють нерівномірну активність, що залежить від близькості до фронту та ресурсних можливостей. Надалі ефективність української журналістики буде залежати від балансу між інформаційною безпекою, свободою слова та дотриманням етичних стандартів.

3.2. Міжнародні медіа про війну в Україні

З початку повномасштабного вторгнення Росії міжнародні ЗМІ стали критично важливим джерелом інформації для глобальної аудиторії. Вони не лише доносять до світу факти про події в Україні, але й формують ширше розуміння конфлікту, його причин, гуманітарних наслідків та політичного

значення. У цьому контексті міжнародна журналістика виконує не лише інформативну, а й адвокаційну функцію – впливаючи на зовнішню політику урядів та міжнародну підтримку України.

Провідні медіа, такі як *BBC*, *CNN*, *The Guardian*, *Deutsche Welle*, *New York Times*, *Le Monde* та *Al Jazeera*, систематично зосереджують увагу на гуманітарному вимірі війни в Україні. У їхніх публікаціях домінують теми страждань цивільного населення, руйнувань інфраструктури, примусових депортацій, сексуального насильства, порушень прав людини, а також проблем переміщених осіб і біженців. Цей підхід є спробою зробити війну ближчою та зрозумілішою для міжнародної аудиторії через людський досвід. Особливо потужно працює репортажна журналістика: у текстах подається особистісна перспектива – свідчення постраждалих, історії сімей, кадри з місця подій [10].

Яскравим прикладом є репортаж *BBC News* Україна «Страшна зброя, яка змінила війну Росії проти України» (2024), де журналістка Й. Лімає передає атмосферу повоєнного Родинського через сенсорні описи запахів, вибухів, диму, а також прямі емоційні цитати очевидців. Такий стиль створює ефект присутності, викликаючи співпереживання читача та водночас вказуючи на моральні наслідки застосування забороненого або непропорційного озброєння. Подібна стратегія журналістського висвітлення сприяє тиску на уряди демократичних країн – адже гуманітарний вимір конфлікту часто сильніше впливає на політичні рішення, ніж суха військова аналітика [24].

У статті С. Gilbody-Dickerson для *The i Paper* («Ten times more people have been killed than we thought...») подано емоційно насичений і водночас фактологічно вивірений матеріал про ситуацію в Маріуполі. Через цитати заступника мера та свідчення місцевих мешканців показано масштаб гуманітарної катастрофи: люди вмирають від голоду, в місті точаться бої за їжу, зруйновано цивільну інфраструктуру [41]. Інший приклад – репортаж у *Tagesspiegel* («Aus einem Haus wurden 35 Leichen geborgen...»), в якому авторка

С. Leber описує масове знищення мирних жителів у Чернігові. Цей матеріал має чітко задекларовану гуманітарну місію: через деталі трагедії й пряму мову очевидців журналісти фіксують воєнні злочини як документальне свідчення геноцидної стратегії РФ [44].

У статті А. Kurmanaev, опублікованій у *The New York Times* («Russia Appears to Launch New Offensive...», 2025), акцент зроблено на зміщенні військової стратегії РФ попри мирні переговори. Автор збалансовано подає позиції обох сторін, однак критично супроводжує російські заяви аналітичними заувагами та контекстом. Матеріал спирається на незалежні дані OSINT-розслідувачів і підтвердження з офіційних джерел, що відповідає стандартам фактчекінгу [43]. Репортаж CNN (Т. Lister, «Ukraine scrambles to set up 'drone wall'...»), натомість, ілюструє аналітичний підхід до опису українських оборонних стратегій. Окрім технічної інформації про використання дронів, автор розглядає ширший контекст можливої літньої ескалації. У цьому випадку журналіст виконує функцію інтерпретатора, пояснюючи складну військову ситуацію для західного читача в доступний і точний спосіб [45].

Публікація на *Bild.de* (J. Röpcke, «Ukrainer kämpfen um ihre Städte...») має виразно емоційний наратив, проте витримує етичний баланс. Автор передає свідчення мешканців міст, які щодня втрачають близьких через російські обстріли, використовуючи пряму мову без маніпуляцій або драматизації. Основна увага — на гідності та спротиві цивільного населення, що посилює емпатію аудиторії без перетворення трагедії на медійний «продукт» [47]. Окрему увагу варто звернути на текст J. Rettig, опублікований на *watson.de* («Bürgermeister von Tschernobyl-Arbeiterstadt warnt...») про ризики нової ядерної катастрофи через активні бойові дії в зоні Чорнобильської АЕС. Цей матеріал не лише поінформував європейську аудиторію про потенційні наслідки, а й посилив дискусію в міжнародних структурах щодо посилення моніторингу ситуації на об'єктах ядерної інфраструктури України [46].

Водночас міжнародні ЗМІ дотримуються суворих стандартів фактологічної перевірки. У публікаціях активно застосовуються супутникові знімки, геолокаційні дані, розслідування OSINT-платформ (*Bellingcat*, *Conflict Intelligence Team*), звіти міжнародних правозахисних організацій, таких як Amnesty International, Human Rights Watch чи ООН. Журналісти ретельно верифікують інформацію перед її публікацією, вказують на джерела, подекуди посилаються на свідчення українських або міжнародних офіційних осіб.

Також важливо, що провідні міжнародні медіа намагаються уникати однобічності. Вони іноді подають позиції обох сторін конфлікту, наприклад, включаючи офіційні заяви російської сторони – однак із чіткою ремаркою щодо сумнівності або спростування цих тверджень. Зокрема, у випадках обстрілів цивільних об'єктів російське командування часто заперечує свою причетність або заявляє про «військову ціль» – однак журналісти супроводжують це або незалежними розслідуваннями, або згадкою про відсутність доказів, що підтверджують ці заяви [1].

Міжнародні медіа виступають не лише комунікаторами фактів, а й активними учасниками глобального політичного процесу, здатними впливати на ухвалення рішень на рівні урядів, міждержавних інституцій і громадянського суспільства. Війна в Україні стала прикладом того, як аналітична та репортажна журналістика можуть мати реальні геополітичні наслідки. ЗМІ стали каналом, через який українські політики, дипломати, правозахисники та громадські діячі доносять свою позицію до лідерів західного світу.

Інтерв'ю в *The Economist*, відкриті звернення в *Politico*, аналітичні матеріали в *Financial Times*, *Le Monde*, *Der Spiegel* і *The Washington Post* стали форматом зовнішньої дипломатії. Через інтерв'ю, колонки та репортажі міжнародні ЗМІ виконують роль майданчика для трансляції стратегічних меседжів України до світової спільноти. Це своєрідна «медійна дипломатія», яка підсилює офіційні канали комунікації та формує тиск на уряди країн-партнерів.

Водночас міжнародна журналістика не діє як безумовний рупор української позиції. Вона зберігає критичну дистанцію, відзначаючи проблемні зони всередині України: затримки в реалізації реформ, корупційні ризики, інституційну нестабільність, питання свободи слова. У *The New York Times* та *The Guardian* неодноразово виходили матеріали, в яких критикувались окремі дії української влади – такі як обмеження роботи опозиційних медіа чи недостатнє реагування на корупційні скандали в тилу. Сам факт існування таких критичних матеріалів демонструє незалежність міжнародної преси та її орієнтацію на довгострокову відповідальність, а не лише ситуативну підтримку.

Особливу роль відіграють журналістські розслідування, які не лише документують воєнні злочини РФ, а й створюють інформаційний фундамент для подальших юридичних дій на міжнародному рівні. Такі проєкти, як *Bellingcat*, *Conflict Intelligence Team*, розділи розслідувань у *CNN* чи *Der Spiegel* документують місця обстрілів, ідентифікують військових злочинців, аналізують траєкторії польоту ракет, супутникові знімки, свідчення очевидців. Ці дані часто використовуються як докази у звітах ООН, Amnesty International або в рамках підготовки справ до Міжнародного кримінального суду [1].

Журналістика стає частиною процесу глобальної солідаризації. Публікації про Україну в авторитетних виданнях сприяють мобілізації громадської думки – як, наприклад, кампанії на підтримку біженців, гуманітарні збори, протести проти російської агресії у столицях європейських країн. Таким чином, журналістика є інструментом транснаціонального впливу, який не обмежується лише інформуванням, а переходить у політичну та громадську дію.

Цей вплив міжнародних ЗМІ, однак, не позбавлений етичних викликів. Хоча більшість провідних видань дотримуються стандартів об'єктивності, точності та гуманізму, практика висвітлення війни в Україні демонструє складну етичну динаміку. Репортажі з місць бойових дій, свідчення очевидців і зображення жертв вимагають від журналістів балансування між потребою

документування та принципом «не нашкодь». У більшості випадків, зокрема в матеріалах *BBC*, *CNN*, *Reuters*, редакції приховують ідентифікаційні дані постраждалих, узгоджують публікації з джерелами, уникають сенсаційності, що свідчить про високий рівень професійної відповідальності.

Проте трапляються й суперечливі випадки. У перші тижні повномасштабного вторгнення деякі глобальні ресурси використовували нейтральні формулювання на кшталт «українська криза» або «конфлікт в Україні» замість «вторгнення» чи «агресія», що розмивало відповідальність сторін. Окремі публікації також фокусувались винятково на геополітичному аспекті, залишаючи поза увагою українську перспективу, що спричиняло критику з боку експертів і правозахисників.

Варто відзначити, що міжнародні журналісти часто свідомо намагаються представити позицію обох сторін конфлікту. Таке прагнення до балансу, як у випадках публікацій *The Guardian* чи *Le Monde*, не завжди однозначне: воно може або посилювати довіру до медіа, або, навпаки, викликати моральне обурення, якщо ворожі заяви не супроводжуються критичним аналізом. Тому редакційна політика щодо етичного представлення правди є важливими критерієм відповідальності медіа перед аудиторією.

У цьому сенсі міжнародні ЗМІ діють у складному полі між правом на правду, безпекою учасників подій, вимогами аудиторії та стандартами професії. Саме тому критичне осмислення таких матеріалів не менш важливе, ніж їх оперативне поширення.

Отже, міжнародні медіа відіграють важливу роль у формуванні глобального сприйняття війни в Україні, поєднуючи функції достовірного інформування, моральної комунікації та політичного впливу. Їхній фокус на гуманітарному вимірі конфлікту, дотримання журналістських стандартів і готовність до етичної рефлексії забезпечують високу довіру з боку світової аудиторії. Водночас практика висвітлення війни залишається складною і суперечливою — між потребою в об'єктивності та вимогами емпатії, між репортажною реальністю і дипломатичними сигналами. Саме в цьому балансі

і виявляється справжня сила міжнародної журналістики як морального та аналітичного посередника у глобальному конфлікті.

3.3. Висвітлення війни в Україні у авторських статтях

У процесі підготовки кваліфікаційного дослідження нами було створено низку журналістських матеріалів, присвячених висвітленню російсько-української війни. Усі статті написані з дотриманням основоположних принципів сучасної журналістики: достовірності, збалансованості, поваги до людської гідності та етичних норм фаху. Ми прагнули не лише відтворити хроніку воєнних подій, а й передати атмосферу, голоси свідків, біль і надії тих, хто переживає війну щодня. Ці статті є результатом нашого особистого занурення в тему, спробою фіксувати й осмислити найважливіші виклики часу через правдиве слово, глибоку емпатію й професійну відповідальність.

Стаття: «Херсонщина: повернення додому. Зафіксоване серцем журналіста»

Коваль А. (2025) Херсонщина: повернення додому. Зафіксоване серцем журналіста. ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/hersonshhina-povernennya-dodomu-zafiksovane-sertsem-zhurnalista/> [21]

ХЕРСОНЩИНА: ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ. ЗАФІКСОВАНЕ СЕРЦЕМ ЖУРНАЛІСТА

Листопад 2022-го року назавжди викарбується в історію України, як місяць визволення. На вистражданій мапі нашої держави яскраво спалахнуло слово «визволено», ознаменувавши кінець майже дев'яти місяців російської окупації Херсонської області. У цю мить світ затамував подих, спостерігаючи за сотнею кадрів, що облетіли планету: щирі обійми українських воїнів і місцевих мешканців, сльози радості й гіркої болю, перші й такі довгоочікувані вигук «Слава Україні!». У цей момент камери численних міжнародних та українських медіа фіксували кожен емоцію, кожен момент повернення до вільного життя.

І ці перші миті свободи були сповнені не тільки ейфорією, а й глибоким розумінням пережитого жаху, довгих місяців страху за своє життя та життя близьких, невизначеності й туги. Кожен погляд, кожне слово несло в собі відбиток окупації, свідство незламності духу і віри в неминуче звільнення. Яку роль зіграли журналісти в моменті звільнення? Журналісти стали не просто спостерігачами всіх історичних подій, а й своєрідними літописцями, фіксуючи не тільки зовнішні прояви радості, а й ту внутрішню силу, яка допомагала херсонцям вистояти під гнітом окупантів. Їхні камери фіксували перші кроки людей до нормального життя, перші спроби загоїти рани, завдані війною, і перші надії на майбутнє, в якому знову пануватиме мир і злагода на українській землі. І, насамперед, цей момент визволення став символом незламності українського народу та віри в неминучу перемогу світла над темрявою.

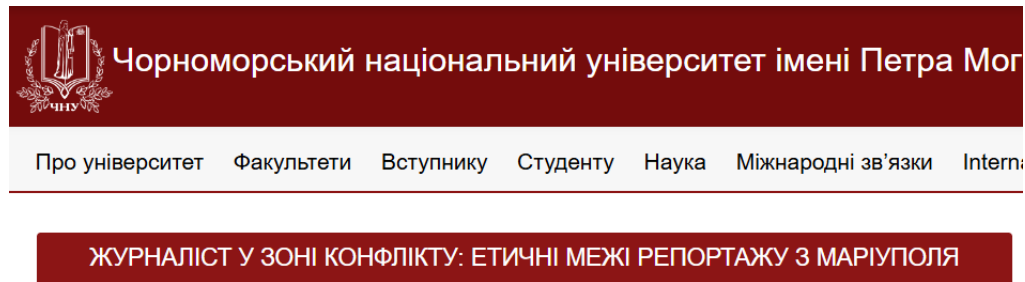
Але за кожним цим зворушливим кадром, за кожним репортажем стояли журналісти. Перед ними постало надзвичайно важливе та складне питання, що виходить далеко за межі

Серед авторських журналістських статей, створених у межах цього дослідження, особливе місце посідає репортаж «Херсонщина: повернення додому. Зафіксоване серцем журналіста», написаний після звільнення міста Херсон від російських військ. Основним завданням цього тексту було не лише задокументувати ключову подію у війні, а й передати емоційний стан місцевих мешканців, які вперше за довгі місяці відчули свободу. Стаття побудована на прямих цитатах людей, їхніх розповідях про життя в окупації, тишу, страх і щоденні зусилля вижити. При цьому велику увагу приділено дотриманню етичних принципів: герої публікації не були зняті чи процитовані без згоди, не ставали об'єктами жалю чи сенсації. Ми свідомо відмовилися від надмірної емоційної драматизації або романтизації болю. Замість цього – наголос на гідності, стійкості, спільній радості з приводу повернення контролю України над регіоном [21].

У статті присутній наратив надії, в якому фіксується не лише трагедія окупації, а й момент морального відновлення. Такий підхід був натхненний прикладами гуманістичної журналістики, зокрема репортажами Дмитра Комарова, у яких важливу роль відіграє повага до людської гідності [21].

Друга стаття: «Журналіст у зоні конфлікту: етичні межі репортажу з Маріуполя»

Коваль А. (2025) Журналіст у зоні конфлікту: етичні межі репортажу з Маріуполя. ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/zhumalist-u-zoni-konfliktu-etichni-mezhi-reportazhu-z-mariupolya/> [17]

Коли світ здригається від чергової порції жахливої правди про війну, про ті немислимі звірства, що чиняться на нашій землі, ми часто упускаємо з виду постать того, хто цю правду зафіксував. Хтось, ризикуючи власним життям, не втік від пекельного полум'я, а залишився, аби стати безмовним свідком і голосом тих, хто вже не може говорити. Саме таким є Мстислав Чернов – український журналіст, фотограф, режисер, чия камера стала продовженням його очей, а об'єктив – дзеркалом жорстокої реальності. Його фільм «20 днів у Маріуполі» – це не просто документальна стрічка, це вражаюче, нищівне свідчення російської агресії, її справжнього, невідретушованого обличчя. Ми можемо брати це за потужний приклад того, що журналістика в умовах війни перестає бути лише фіксацією фактів, а перетворюється на акт моральної сміливості, на боротьбу за правду, ціною власної безпеки.

Невже професійний обов'язок журналіста на війні – це справді щоденна боротьба на виживання, де на кону не лише життя, а й совість?

Етика журналіста на війні – це не записаний том із сухими настановами, а щоденна, виснажлива битва між спокусливою тінню особистої безпеки та яскравим, часто небезпечним світлом професійного обов'язку. Це не просто вибір кар'єрного шляху, а фундаментальне рішення між інстинктом самозбереження, що волає про втечу, та усвідомленням власної ролі як свідка, як голосу тих, хто позбавлений можливості говорити. Це вибір між спокійним

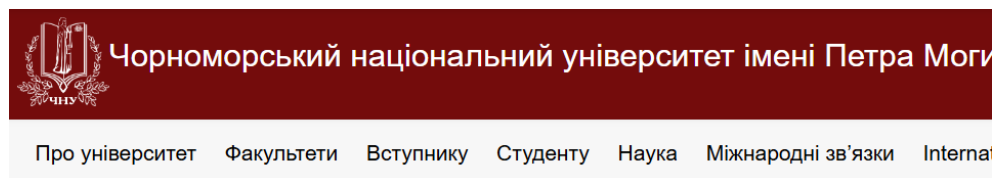
Друга стаття, «Журналіст у зоні конфлікту: етичні межі репортажу з Маріуполя», стала спробою осмислити професійні та моральні виклики, з якими стикається журналіст у зоні бойових дій. В основі аналізу документальний фільм Мстислава Чернова «20 днів у Маріуполі», який став світовим прикладом журналістики свідчення. Матеріал зосереджувався на основних моментах, які потребують етичної рефлексії: зйомки тіл загиблих, сцени обстрілу пологового будинку, діалоги з травмованими людьми, зафіксовані у критичні миті. Ми проаналізували, як Чернову вдалося втримати баланс між інформуванням і повагою, між правдою й емоційною безпекою глядача [17].

Ці міркування перенесено у власну статтю, в якій підкреслено важливість збереження контексту, мінімалізму в описах, уникнення

експлуатації візуального шоку. Наша журналістська позиція полягала в тому, що жорстока правда війни потребує стриманої, обґрунтованої подачі — не як елементу епатажу, а як документального свідчення, яке має моральну вагу. Ми підкреслили, що камера в таких умовах — не просто інструмент фіксації, а медіатор відповідальності: перед героями подій, перед аудиторією, перед історією.

Третя аналітична стаття: «Як світ бачить країну агресора?»

Коваль А. (2025) Як світ бачить країну агресора? ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/yak-svit-bachit-krayinu-agresora/> [22]

ЯК СВІТ БАЧИТЬ КРАЇНУ АГРЕСОРА?

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року світ змінився. Але ще більше змінилася роль засобів масової інформації, особливо західних. Саме представники ЗМІ стали рупором правди, голосом постраждалих, інструментом міжнародного тиску та підтримки. Вони більше не є просто трансляторами новин — вони активно формують громадську думку, задають тон політичним дебатам і навіть впливають на рішення урядів. У цій статті я б хотіла розглянути випадки, коли західні ЗМІ стають очима, які транслюють правду всьому світу про країну агресора. І все-таки, як же вони формують моральну позицію щодо Кремля і що саме змінюється в умах і серцях європейців завдяки журналістиці?

Західна журналістика: неупередженість vs. моральна чіткість

Зазвичай західна журналістика дотримується принципу неупередженості: обидві сторони конфлікту мають бути представлені, факт має переважати емоцію, а об'єктивність — суб'єктивну оцінку. Однак у випадку з війною Росії проти України багато провідних ЗМІ, таких як The Guardian, BBC, Le Monde, Der Spiegel, El País, змінили підхід. У редакційній політиці з'явилася чітка назва «Росія — агресор», а Україна — «країна, що захищається». Особливо вражає, як заголовки трансформувалися: якщо у 2014 році медіа часто писали «конфлікт в Україні» або «Події, які відбуваються на тлі конфлікту», то після 2022 року вживаються формулювання на кшталт: «російське вторгнення», «жорстокість армії РФ», «воєнні злочини Росії», «Катастрофи, через масштабні обстріли російського сусіда». **Це важливо: називати речі своїми іменами — значить формувати відповідальність і зменшувати простір для маніпуляцій.**

Потужна сила візуального образу: яка правда може бути прихована в відео та фото матеріалах?

Стаття «Як світ бачить країну-агресора?», була присвячена трансформації риторики західних медіа у висвітленні війни в Україні. Основною метою стало виявлення змін у медіадискурсі — від м'яких, нейтральних формулювань у 2014-2015 роках до чітко артикульованої позиції після 2022 року. Ми провели аналіз заголовків і структур матеріалів видань The Guardian, BBC, The New York Times, Le Monde, звернувши увагу на те, як

журналісти все частіше називають речі своїми іменами: Росія – агресор, Україна – жертва [22].

У тексті розглянуто, як зміни в термінології (заміна понять «конфлікт» на «вторгнення», «криза» на «війна») впливають на сприйняття ситуації міжнародною аудиторією. Окремо розглянуто роль фоторепортажів і відеоматеріалів у створенні морального тиску на уряди західних країн. Ми також звернули увагу на важливу етичну проблему – чи має журналіст право займати моральну позицію у висвітленні подій? У нашому матеріалі зроблено висновок, що в умовах війни мовна нейтральність іноді означає замовчування агресії, а отже втрату етичної відповідальності. Тому вибір чіткої, аргументованої позиції не порушення балансу, а прояв журналістської доброчесності [22].

Четверта стаття: «Сміливий і надійний тил — сила армії»

Коваль А. (2025) Сміливий і надійний тил – сила армії. ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/smilivij-i-nadijnij-til-sila-armiyi/> [20]

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Про університет Факультети Вступники Студенту Наука Міжнародні зв'язки International

СМІЛИВИЙ І НАДІЙНИЙ ТИЛ — СИЛА АРМІЇ

Війна — це найтемніша ніч в історії України, коли здається, що світло згасло, а надія тріскається, як найтонше скло... Але саме тоді, коли світ завмирає в тиші сирен і тривожному очікуванні, серед руїн і сліз проростає щось неймовірне. Хочу нагадати, що з 2014 року Україна переживає складні історичні випробування, які стали поворотним моментом у формуванні нового обличчя суспільства. Це — волонтерський рух, той внутрішній вогонь, який не дає згаснути душі народу. Волонтери — не просто помічники, які знаходять, збирають, привозять. Це люди, які стали справжніми героями на громадянському фронті.

Зазирнемо в початок: Революція Гідності і перші виклики

Після подій Євромайдану в 2013–2014 роках тисячі українців усвідомили: чекати допомоги «згори» марно, діяти потрібно самим. Тут і зараз, рішуче й безповоротно. Саме в ці місяці народжуються волонтерські рухи нового типу — масові, самоорганізовані, незалежні від держави.

Яскравим і мужнім прикладом є волонтерка Тетяна Ричкова, яка згодом стала народною депутаткою. У 2014 році вона продавала власне майно, щоб закупити прилади нічного бачення для бійців 25-ї десантної бригади. Про неї так і кажуть: «Її ім'я давно стало символом мужності й патріотизму. Вона — одна з тих, для кого війна почалася не у 2022 році, а ще в 2014-му».

З часом волонтерський рух став більш структурованим. З'явилися цілі волонтерські організації, фонди та платформи. Серед них хотілося б виділити:

Окремий напрям у рамках авторських журналістських матеріалів становить висвітлення тилової взаємодії, громадської мобілізації та глибоко

особистих історій українців, які перебувають поза зоною бойових дій, але безпосередньо впливають на опір. У статті «Сміливий і надійний тил – сила армії» ми зосередили увагу на феномені волонтерського руху в Україні – явищі, що поєднує енергію суспільства, взаємну підтримку та організаційну відповідальність у критичні моменти війни. У матеріалі представлено не лише відомих публічних фігур, як-от С. Притула, Ю. Паєвська (Тайра) чи А. Стерненко, а й десятки «невидимих героїв» – звичайних людей, які організовують збір коштів, плетуть сітки, купують дрони, ремонтують автівки для фронту, готують їжу, евакуюють тварин чи біженців [20].

Особливу увагу приділено реалістичному образу волонтера: це не завжди героїзм у пафосному сенсі, а часто – виснаження, сумніви, нічні зміни, постійний брак ресурсів і боротьба з бюрократією. Під час роботи над текстом ми дотримувались етичної рамки, і показували волонтерство як акт зрілого громадянського вибору, не вдаючись до романтизації або патетики. Матеріал зберігає повагу до людини, що діє у тилу, як до невід’ємної частини спільного опору.

П’ята стаття: «Зафіксовано об’єктивом: журналістика, етика та воєнні злочини»

Коваль А. (2025) Зафіксовано об’єктивом: журналістика, етика та воєнні злочини. ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/zafiksovano-ob-yektivom-zhurnalistika-etika-ta-voyenni-zlochini/> [18]

ЗАФІКСОВАНО ОБ'ЄКТИВОМ: ЖУРНАЛІСТИКА, ЕТИКА ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

З самого початку повномасштабного вторгнення Кремля на територію нашої держави 24 лютого 2022 року світ став свідком шокуючих і душе роздираючих воєнних злочинів проти людяності. Ми побачили зруйновані міста й села, тисячі загиблих мирних жителів, які до війни вели звичайне життя та будували прості плани на завтра, депортації людей і неповнолітніх дітей, сексуальне насильство, тортури, обстріли лікарень, дитячих садків і шкіл. І все це стало не лише трагічною реальністю, від якої завмирає серце, а й фактами, які необхідно фіксувати, аби правда не була стерта, а жоден злочин не залишився забутим через роки.

Воєнні злочини країни-агресора: що відбувається і як це документується?

За даними ООН, міжнародних правозахисних організацій та української влади, дії російської армії на території України мають ознаки систематичних воєнних злочинів. Багато українців і досі не можуть досягнути, які звірства творили окупанти на нашій землі.

Буча — маленьке затишне містечко до окупації стало символом трагедії, жаху й безкарності. Після звільнення міста журналісти, які документували сліди воєнних дій, сколихнули Європу заголовками: «Місто мертвих і живих. Місто після окупації», «За нашим будинком — братська могила», «Російські війська залишили після себе в Бучі смерть і руйнування». Масові поховання, свідчення місцевих про сексуальне насильство, тортури й допити звичайних мирних жителів стали беззаперечними доказами воєнних злочинів і дали старт міжнародним розслідуванням, мета яких — домогтися справедливості й покарати винних.

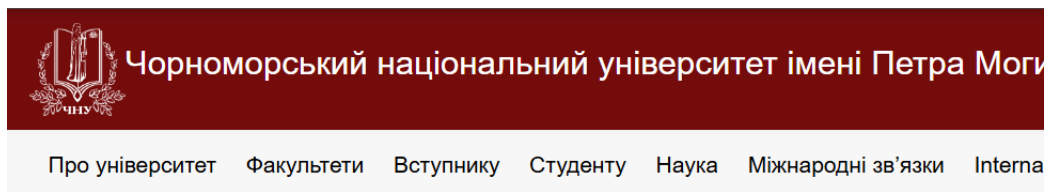
Надзвичайно складним, але необхідним напрямом журналістської роботи став аналіз публікацій про воєнні злочини, що здійснювались на тимчасово окупованих територіях. У статті «Зафіксовано об'єктивом: журналістика, етика та воєнні злочини» ми звернулися до резонансних прикладів документування трагедій у Бучі, Маріуполі, на Каховщині. Основний акцент було зроблено на етичній дилемі: як показати правду про масові вбивства, катування, зґвалтування, не перетворивши при цьому жертв на об'єкти? Чи має журналіст публікувати фотографії тіл, руйнувань, страждань — і якщо так, то в якій формі? [18]

Ми дослідили практику українських та іноземних ЗМІ, які часто діють у межах концепції журналістики свідчення, але при цьому вдаються до мінімалізму в подачі візуального ряду або супроводжують його докладним контекстом. У нашій статті зібрано приклади медіаробіт, де журналіст виступає не лише інформатором, а й відповідальним фіксатором історичної правди. Ми підкреслили, що етичне документування — це не «зм'якшення» жорстокості, а точна і обґрунтована передача подій з урахуванням гідності

постраждалих та аудиторії. Журналістика воєнного часу виконує подвійну функцію інформаційного захисту і моральної пам'яті [18].

Стаття шоста: «Інтерв'ю з постраждалими і жертвами війни: як говорити про травму етично?»

Коваль А. (2025) Інтерв'ю з постраждалими і жертвами війни: як говорити про травму етично? ЧНУ імені Петра Могили URL: <https://chmnu.edu.ua/interv-yu-z-postrazhdalimi-i-zhertvami-vijni-yak-govoriti-pro-travmu-etichno/> [19]

ІНТЕРВ'Ю З ПОСТРАЖДАЛИМИ І ЖЕРТВАМИ ВІЙНИ: ЯК ГОВОРИТИ ПРО ТРАВМУ ЕТИЧНО?

З початку повномасштабної війни українські журналісти опинилися на передовій не лише інформаційного фронту, а й морального. Одним із найважливіших напрямів їхньої роботи стало спілкування з жертвами: людьми, які переживали щоденні обстріли, катування, окупацію, втрату рідних, сексуальне насильство, депортацію. Представники ЗМІ стикаються з питаннями: як розповісти людські історії так, щоб не нашкодити? Як бути голосом постраждалого, але не знецінити чужий біль і трагедію? Ці питання опинилися в центрі уваги всієї сучасної воєнної журналістики.

Розповіді жертв, зафіксовані на камери репортерів, — невід'ємна частина воєнної хроніки. Завдяки їм світ дізнається правду, саме цей біль стає доказом злочинів російської армії. Однак журналіст має завжди пам'ятати: за кожним кадром і цитатою — людина, і ця людина є вразливою. Я вважаю, що інтерв'ю з постраждалими вимагає особливої підготовки й етичної відповідальності.

Згадуючи початок бойових дій та звільнення Бучі, міжнародні журналісти прибули в місто одними з перших. Репортажі з розбитих вулиць і будинків, інтерв'ю з місцевими мешканцями, які пережили катування, допити, погрози й окупацію, викликали міжнародний резонанс. Багато видань, зокрема BBC та Reuters, вирішили не публікувати фото тіл жертв крупним планом, використовуючи лише фрагментарні зображення, які не ідентифікують загиблих. Це стало прикладом того, як навіть в умовах жаху можна зберегти повагу до гідності загиблих і їхніх родин.

Передусім — отримати згоду й бути підготовленим.

З цією ж логікою пов'язана робота над матеріалом «Інтерв'ю з постраждалими і жертвами війни: як говорити про травму етично?», у якому ми розмірковували над досвідом спілкування з людьми, що пережили окупацію, втрату близьких, сексуальне насильство або вимушену евакуацію. У тексті акцент зроблено на тому, що журналіст, працюючи з травмованою людиною, має бути не лише професіоналом, а й носієм емпатії, уважності та етичної відповідальності. Ми проаналізували конкретні алгоритми роботи: попередження про характер інтерв'ю, запит згоди, право відмовитися від

відповіді, використання делікатних формулювань, уникнення повторної травматизації. Було розглянуто практики, притаманні міжнародним медіа (зокрема The Guardian, BBC), де постраждалі часто зображені анонімно або з прихованим обличчям, а історія викладається через їхню оптику, а не через редакційний погляд [19].

У процесі підготовки цих авторських статей ми усвідомили, що журналістика в умовах війни це не просто опис подій. Це робота з живими людськими долями, це відповідальність перед історією і пам'яттю. Висвітлюючи війну, ми щоразу ставали перед вибором – як говорити, щоб не знецінити, не завдати болю, не перетворити людину на інструмент інформації. Війна створила нову журналістську етику – глибшу, емоційно відповідальнішу, гуманнішу. І наші статті – це не лише спроба зафіксувати події, а й крок до формування культури поваги до правди, до страждання, до людини.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз етичних викликів, що постають перед журналістами у процесі висвітлення російсько-української війни. Вивчення українських та міжнародних медіапрактик, а також власне журналістське письмо дозволило сформулювати низку основних спостережень щодо трансформації сучасної воєнної журналістики.

Українські медіа у відповідь на повномасштабну агресію Росії обрали модель консолідованої інформаційної стратегії, зосередженої навколо «Єдиного марафону». Такий формат виявився ефективним на початковому етапі війни як засіб централізованої комунікації та протидії дезінформації. Водночас тривале збереження цієї моделі в умовах демократичного суспільства спричинило низку етичних проблем – насамперед обмеження плюралізму, потенційну самоцензуру і фокус на офіційній риториці за рахунок глибокої аналітики.

Міжнародні медіа стали визначальним каналом донесення української позиції до світу. Їхня журналістика поєднує документування гуманітарних злочинів, створення емпатійної рамки для західного читача та аналітичне осмислення причин і наслідків війни. Висвітлення конфлікту в авторитетних ЗМІ (BBC, The Guardian, NYT, Le Monde, CNN тощо) значною мірою вплинуло на міжнародну підтримку України, формування громадської думки й політичних рішень. Водночас навіть у цих медіа виявляються суперечності – між вимогами балансу і моральною позицією, між документуванням та етикою зображення жертв.

Власні авторські журналістські матеріали, створені в межах дослідження, засвідчили: робота у воєнній тематиці передбачає не лише дотримання стандартів правдивості й точності, а й глибоку емпатійну та етичну чутливість. Репортажі з деокупованих територій, інтерв'ю з постраждалими, публікації про волонтерський рух і документування злочинів вимагають від журналіста усвідомлення своєї відповідальності – перед героями матеріалів, перед читачами, перед суспільством і пам'яттю про війну.

Отже, журналістика в умовах війни постає як багатовимірна практика, що поєднує інформаційне, етичне та громадянське виміри. Вона вимагає від журналіста не лише професійної компетентності, а й здатності до критичного мислення, емпатії та дотримання принципів відповідальності перед суспільством. Аналіз українських, міжнародних та авторських публікацій свідчить: етичні дилеми не виняткова обставина, а постійний супровід журналістської діяльності у воєнний час, що формує нову якість журналістської професії.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на тему «Етика журналістики під час військових конфліктів: висвітлення війни в Україні» було здійснено комплексне дослідження журналістської етики як фундаментального орієнтиру для професійної діяльності медіа в умовах збройного конфлікту. На основі аналізу теоретичних джерел і практичних прикладів вдалося окреслити головні принципи, які формують моральне обличчя сучасної журналістики: правдивість, об'єктивність, точність, гуманність, відповідальність перед суспільством, а також дотримання професійної автономії й недопущення маніпуляцій.

Особливу увагу в роботі приділено вивченню етичних дилем, що постають перед журналістами під час висвітлення воєнних подій. У ситуації, коли інформація може як заспокоїти, так і спричинити паніку, як надихнути, так і зневірити, журналіст несе подвійну відповідальність за фактичну точність та емоційні наслідки своїх матеріалів. Висвітлення війни, загибелі, руйнувань, воєнних злочинів і гуманітарної катастрофи вимагає особливої чутливості до психологічного стану аудиторії та до гідності жертв і свідків. При цьому перед журналістом постає ризик бути використаним як елемент інформаційної війни, свідомо чи несвідомо ретранслюючи пропагандистські наративи.

Важливим аналітичним кроком стало осмислення норм міжнародного гуманітарного права, що регулюють діяльність журналістів у зонах збройного конфлікту. Було з'ясовано, що журналісти мають статус цивільних осіб і повинні користуватись міжнародним захистом відповідно до Женевських конвенцій. Однак реальні практики порушення цих норм, зокрема цілеспрямовані обстріли, викрадення, тиск на журналістів – засвідчують потребу у впровадженні нових, більш ефективних механізмів захисту працівників медіа на міжнародному рівні.

Окремий фокус дослідження було спрямовано на аналіз інформаційних стратегій українських і міжнародних медіа. В умовах повномасштабної війни українські ЗМІ були змушені швидко трансформуватись у формат антикризової журналістики. Модель «Єдиного телемарафону», що об'єднала ключові національні телеканали, стала проявом інформаційної централізації в обмін на довіру, проте згодом викликала суспільні й етичні дискусії щодо зменшення редакційної незалежності та зростання впливу державної риторики. Натомість міжнародні медіа, попри дистанційність, демонструють високу якість гуманітарного репортажу, фактчекінгу, аналітики, а також здатність формувати глобальну емпатію й підтримку України. При цьому навіть найвпливовіші медіа балансують між необхідністю зберігати об'єктивність і потребою займати моральну позицію, що нерідко викликає критику або внутрішні редакційні суперечки.

Практичним результатом дослідження стало створення авторських журналістських матеріалів, у яких реалізовано принципи етичної журналістики в умовах воєнного конфлікту. У текстах, присвячених деокупованим територіям, історіям волонтерів, інтерв'ю з постраждалими, аналізу міжнародної риторики, було дотримано балансу між емоційною силою і професійною стриманістю. Головними орієнтирами стали повага до героїв матеріалів, уникнення сенсаційності, відповідальне використання образів та цитат, забезпечення добровільної участі свідків. Ці тексти засвідчили, що журналістика у воєнний час є не лише інструментом інформування, а й способом фіксації історичної правди, каналом людського співпереживання і формою громадянської солідарності.

Загалом, результати дослідження підтвердили, що журналістика під час війни потребує особливої етичної глибини, готовності до моральної рефлексії та внутрішньої дисципліни. Це не просто технічна передача фактів, а діяльність, яка формує громадську свідомість, історичну пам'ять і навіть міжнародну політичну позицію. У добу глобальних криз журналіст має залишатися не лише професіоналом, а й моральним посередником між

подіями й суспільством – тим, хто говорить чесно, точно й з повагою до людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акоп'ян К. Медіатека воєнного часу: військова журналістика в українсько-російській війні. Izdevnīcia Baltija publishing. URL: <http://surl.li/fzlqyd> (дата звернення 06.03.2025).
2. Богуш Л. Роль засобів масової інформації у висвітленні збройних конфліктів у світі: теоретичний підхід. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 291 - 295. URL: <http://surl.li/iytjno> (дата звернення 06.03.2025).
3. Бондаренко П. Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження. Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. 56 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearch_hua_web.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
4. Буроменський М. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).
5. Висвітлення смертей у медіа. Як про це коректно писати?. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/advice/vysvitlennya-smertej-u-media-yak-pro-tse-korektno-pysaty-i62299> (дата звернення: 16.03.2025).
6. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Мендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право: Довідник для журналістів. Одеса: Фенікс, 2015. 441 с.
7. Детектор медіа. Головне, що сталося з українською журналістикою під час великої війни. URL: <https://glavcom.ua/digest/holovne-shcho-stalosja-z-ukrajinskoju-zhurnalistikoju-pid-chas-velikoji-vijni-932492.html> (дата звернення: 16.03.2025).

8. Дяченко В. Забезпечення захисту журналістів під час збройних конфліктів нормами міжнародного гуманітарного права. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/987/923/> (дата звернення: 10.03.2025).
9. Журналістські стандарти та професійна етика в умовах війни. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/FreedomSpeechCom/Standards.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).
10. Заволока А. Моральні норми журналіста: професійна етика. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/moralni-normi-zhurnalista-profesijna-etika/> (дата звернення: 11.03.2025).
11. Звіт про сприйняття України у світі 2024. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/184/web_Звіт_про_сприйняття_України_2024-стиснуто_1.pdf (дата звернення: 11.05.2025).
12. Кава Н. РФ вдарила ракетами «Х-35» по підприємству під Харковом: фото наслідків. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rf-vdarila-raketami-h-35-pidpriemstvu-pid-1748544714.html> (дата звернення: 29.05.2025).
13. Капнік О. Армія РФ захопила ще два населені пункти та наблизилася до адмінкордону Дніпропетровщини. *ТСН.ua*. URL: <https://tsn.ua/ato/armiia-rf-zakhopyla-shche-dva-naseleni-punkty-mapy-deepstate-2839130.html> (дата звернення: 18.05.2025).
14. Квіт С. Етика та журналістські стандарти – діючі норми та самообмеження медіа. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34416a55-b526-4dd8-8eba-d4ae0c31b06a/content> (дата звернення: 16.03.2025).
15. Кількість публікацій у світових ЗМІ про українську війну зменшується – дослідження. URL: <https://chytomo.com/kilkist-publikatsij-u-svitovykh-zmi-pro-ukrainsku-vijnu-zmenshuietsia-doslidzhennia/> (дата звернення: 30.05.2025).

16. Кірок А. Правовий статус журналістів під час збройних конфліктів. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/1_2023/53.pdf (дата звернення: 11.03.2025).
17. Коваль А. Журналіст у зоні конфлікту: етичні межі репортажу з Маріуполя. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/zhurnalist-u-zoni-konfliktu-etichni-mezhi-reportazhu-z-mariupolya/> (дата звернення: 11.05.2025).
18. Коваль А. Зафіксовано об'єктивом: журналістика, етика та воєнні злочини. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/zafiksovano-ob-yektivom-zhurnalistika-etika-ta-voyenni-zlochini/> (дата звернення: 11.05.2025).
19. Коваль А. Інтерв'ю з постраждалими і жертвами війни: як говорити про травму етично?. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/interv-yu-z-postrazhdalimi-i-zhertvami-vijni-yak-govoriti-pro-travmu-etichno/> (дата звернення: 11.05.2025).
20. Коваль А. Сміливий і надійний тил – сила армії. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/smilivij-i-nadijnij-til-sila-armiyi/> (дата звернення: 11.05.2025).
21. Коваль А. Херсонщина: повернення додому. Зафіксоване серцем журналіста. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/hersonshhina-povernennya-dodomu-zafiksovane-sertsem-zhurnalista/> (дата звернення: 18.05.2025).
22. Коваль А. Як світ бачить країну агресора?. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. URL: <https://chmnu.edu.ua/yak-svit-bachit-krayinu-agresora/> (дата звернення: 11.05.2025).
23. Куликов А., Кузьменко Л. Посібник з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/library/posibnyk-z-zhurnalistskoi-etyky/> (дата звернення: 11.03.2025).

24. Лімає Й. «Страшна» зброя, яка змінила війну Росії проти України - репортаж BBC з-під Покровська. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp8dz93jp5go> (дата звернення: 02.05.2025).
25. Манько В. Стандарти та обмеження для журналіста при висвітленні військової тематики. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/24232/Manko%202024.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 11.03.2025).
26. Михайлин І. Журналістика: словник-довідник. К.: Академвидав, 2013. 320 с.
27. Мостовий В. Журналістська етика: Посібник для підготовки до державного іспиту. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/3383/1/Shturkhetsky_150123.pdf (дата звернення: 11.03.2025).
28. Ніколаєнко С. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: матер. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 358. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fb9f2a64-f998-4936-9b22-7909fa5e8320/content> (дата звернення: 16.03.2025).
29. Новини України. *LIGA.net*. URL: <https://news.liga.net/ua> (дата звернення: 18.05.2025).
30. Посмітна В. Особливості сучасної антиукраїнської маніпулятивної пропаганди в текстах і заголовках російських інформаційних повідомлень. Службово-бойова діяльність сил сектору безпеки держави: сучасний стан, проблеми та перспективи : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної 46 конференції (31 жовтня 2022 року). Вінниця : Національна академія Національної гвардії України, 2022. С. 80-81.
31. Принципи журналістської етики та контроль за їх дотриманням. URL: <https://detector.media/community/article/2110/2002-03-15-pryntsypy->

zhurnalistskoi-etyky-ta-kontrol-za-ikh-dotrymannyam/ (дата звернення: 11.03.2025).

32. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 11.03.2025).

33. Професійна етика журналіста. URL: <http://mediaunion.eu/ua/journalism-ethics/> (дата звернення: 11.03.2025).

34. Свиридчук Ю. МЗС України: ми готові до переговорів у будь-якій точці світу – умови висуває лише Росія. URL: <https://suspilne.media/1030013-mzs-ukraini-mi-gotovi-do-peregovoriv-u-bud-akij-tocci-svitu-umovi-visuvae-lise-rosia/> (дата звернення: 17.05.2025).

35. Суська О. Журналістська етика перед викликами кризових ситуацій. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a31cb79e-f147-4c4f-ae06-ad3147d83684/content> (дата звернення: 11.03.2025).

36. Теребус О. Журналістська етика: теорія та практика. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2017. Випуск 42. С. 185-190. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/nzizh_2014_56_45.pdf (дата звернення: 11.03.2025).

37. Улибін В. Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/265/204/> (дата звернення: 10.03.2025).

38. Улибін В. Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.1512> (дата звернення: 15.03.2025).

39. Філатов В. Гарантії захисту журналістів в умовах воєнних дій. URL: <https://sich-pravo.org/garantiyi-zahystu-zhurnalistiv-ta-chleniv-yihnih-simejv-umovah-voyennyh-dij/> (дата звернення: 11.03.2025).

40. Ширченко Я. Журналістська етика як система принципів професійної моралі представників ЗМІ. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1595> (дата звернення: 11.03.2025).

41. Gilbody-Dickerson C. Ten times more people have been killed than we thought, says deputy mayor of Mariupol. *The i Paper*. URL: <https://inews.co.uk/news/world/ukraine-war-mariupol-siege-civilians-killed-russia-people-fight-over-food-1511184> (date of access: 17.05.2025).

42. Kovach B., Rosenstiel T. *The Elements of Journalism, What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. 2001. P. 181.

43. Kurmanaev A. Russia Appears to Launch New Offensive in Ukraine Amid Peace Talks. URL: <https://www.nytimes.com/2025/05/29/world/europe/russia-ukraine-war-offensive.html> (date of access: 29.05.2025).

44. Leber S. „Aus einem Haus wurden 35 Leichen geborgen.“: Die versuchte Auslöschung der ukrainischen Großstadt Tschernihiw. *Aktuelle News: Nachrichten aus Berlin und der Welt*. URL: <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/aus-einem-haus-wurden-35-leichen-geborgen-die-versuchte-ausloschung-der-ukrainischen-grossstadt-tschernihiw-414817.html> (date of access: 03.05.2025).

45. Lister T. Ukraine scrambles to set up ‘drone wall’ as it braces for Russian summer offensive | CNN. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2025/05/29/europe/ukraine-drone-wall-russian-offensive-intl> (date of access: 29.05.2025).

46. Rettig J. Bürgermeister von Tschernobyl-Arbeiterstadt warnt vor Atom-Katastrophe. *watson.de*. URL: <https://politik.watson.de/politik/international/947899834-ukraine->

[buergermeister-von-tschernobyl-arbeiterstadt-warnt-vor-katastrophe-im-akw](#) (date of access: 09.05.2025).

47. Röpcke J. Ukrainer kämpfen um ihre Städte: „Jeden Tag sterben Dutzende unschuldige Zivilisten“. *bild.de*. URL: <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/ukrainer-kaempfen-um> (date of access: 29.05.2025).